

(projekt) – druk nr 4

**Uchwała Nr 223/XXXII/2026
Rady Miejskiej w Starożrebach
z dnia 30 stycznia 2026 r.**

**w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy
Starożreby na lata 2025 -2028**

Na podstawie art. 7 ust.1 pkt 9 oraz art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2025 r. poz. 1153 z późn. zm.) oraz art. 87 ust. 1, 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 z późn. zm.) uchwala się, co następuje:

§ 1.

Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Starożreby na lata 2025 – 2028, zaopiniowany pozytywnie przez Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2.

Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta i Gminy Starożreby.

§ 3.

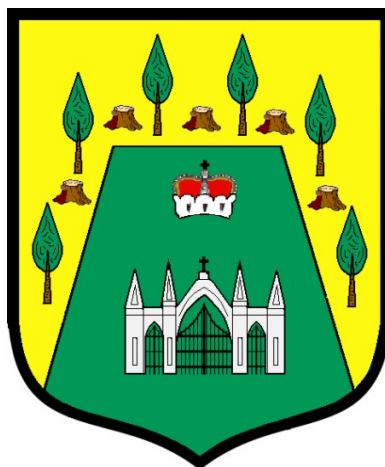
Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego i wchodzi w życie w terminie 14 dni od jej ogłoszenia.

Uzasadnienie

Zgodnie z dyspozycją ustawową wynikającą z art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 z późn. zm.) Burmistrz Miasta i Gminy Staroźreby ma obowiązek sporządzenia na okres 4 lat Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami. Po zakończeniu prac związanych z opracowaniem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Staroźreby na lata 2025 – 2028, zgodnie z art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w dniu 11.12.2025 r. przedłożono dokument Mazowieckiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków do zaopiniowania.

Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków pismem Nr DP.5120.9.2025.MZ z dnia 13.01.2026 r. pozytywnie zaopiniował Program.

W związku z powyższym, podjęcie uchwały w sprawie przyjęcia przedmiotowego Programu jest w pełni uzasadnione.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY STAROŹREBY NA LATA 2025-2028

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	3
2. PRZEDMIOT I CEL OPRACOWANIA	3
3. PODSTAWA PRAWNA I FORMALNA OPRACOWANIA	4
4. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	4
5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	8
5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	8
5.2. Powiązania z dokumentami strategicznymi opracowanymi na poziomie województwa i powiatu	11
6. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	18
6.1. Powiązania z dokumentami strategicznymi opracowanymi na poziomie gminy	18
6.1.1. Dokumenty o charakterze strategicznym	18
6.1.2. Dokumenty związane z polityką i planowaniem przestrzennym	19
6.1.3. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych	22
6.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa kulturowego gminy	22
6.2.1. Zarys historii obszaru gminy	22
6.2.2. Środowisko kulturowe	23
6.2.3. Zabytki nieruchome	23
6.2.4. Układ ruralistyczny	33
6.2.5. Zabytki ruchome	33
6.2.6. Zabytki archeologiczne	34
6.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	36
6.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	37
7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ	38
8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	40
8.1. Priorytety, kierunki działań i zadania programu opieki nad zabytkami	42
9. INSTRUMENTY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	44
10. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	45
11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	47
12. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW	63
13. BIBLIOGRAFIA	64
Załącznik Nr 1. Wykaz zabytków nieruchomych	66
Załącznik Nr 2. Wykaz stanowisk archeologicznych	69
Załącznik Nr 3. Obszary i obiekty zabytkowe objęte ochroną konserwatorską - mapa ewidencyjna w skali 1:14000 (płyta CD)	

Dziedzictwo kulturowe to „zasób rzeczy nieruchomych i ruchomych wraz ze związanymi z nim wartościami duchowymi, zjawiskami historycznymi i obyczajowymi uznawanymi za podstawę ochrony prawnej dla dobra konkretnego społeczeństwa i jego rozwoju oraz dla przekazania ich następnym pokoleniom, (...) mające znaczenie dla tożsamości i ciągłości rozwoju politycznego, społecznego i kulturalnego, dowodzenia prawd i upamiętniania wydarzeń historycznych, kultywowania poczucia piękna i wspólnoty cywilizacyjnej.”¹

Zabytki stanowią ważne źródło informacji o życiu i działalności naszych przodków, świadectwo naszej historii. Są również w niewystarczający sposób wykorzystanym czynnikiem sprzyjającym rozwojowi turystyki, przekładającym się na rozwój gospodarczy i społeczny.

Opracowanie Programu Opieki nad Zabytkami jest koniecznością przewidzianą nie tylko ustawą, ale i potrzebą społeczną. Jest czynnikiem służącym upowszechnianiu wiedzy o historii gminy, formą pomocy dla właścicieli zabytków w dbaniu o ich dobrą kondycję.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Starożreby na lata 2025-2028 jest dokumentem określającym politykę gminy w zakresie sprawowania opieki nad dziedzictwem kulturowym oraz jego racjonalnym wykorzystaniem. Ma charakter uzupełniający w stosunku do innych aktów planowania w gminie oraz stanowi podstawę współpracy pomiędzy samorządem gminy, właścicielami zabytków i Mazowieckim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

2. PRZEDMIOT I CEL OPRACOWANIA

Przedmiotem opracowania jest **Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Starożreby na lata 2025-2028** zwany dalej Programem. Program niniejszy jest aktualizacją Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla gminy Starożreby na lata 2015 - 2018 przyjętego Uchwałą Nr 105/XIX/2016 Rady Gminy Starożreby w dniu 20 października 2016 roku. Program sporządzony został na okres czterech lat, jednak określone w nim priorytety realizowane będą w dłuższej perspektywie.

Celem Programu jest określenie i realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na terenie gminy Starożreby, zmierzających do poprawy stanu zachowania środowiska kulturowego. Środowisko kulturowe gminy stanowi istotny czynnik kształtujący tożsamość lokalną, decyduje o atrakcyjności turystycznej gminy i wpływa na jej rozwój społeczno - gospodarczy.

Program służy podejmowaniu przez samorząd gminy planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania prac związanych z ochroną zabytków oraz promowania i upowszechniania dziedzictwa kulturowego gminy.

Oczekiwany efekt realizacji Programu będzie poprawa stanu środowiska kulturowego oraz wykorzystanie walorów historycznych dla rozwoju przedsiębiorczości oraz aktywny udział mieszkańców gminy w działaniach na rzecz zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego.

3. PODSTAWA PRAWNA I FORMALNA OPRACOWANIA

¹ Jan Pruszyński: *Dziedzictwo kultury Polski: jego straty i ochrona prawna*. Kantor Wydawniczy „Zakamycze”, Kraków 2001 r.

Podstawą prawną opracowania niniejszego Programu jest Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz.U. z 2024 r. poz.1292 z późn. zm.). Zgodnie z art. 87 pkt 1 w/w ustawy wójt gminy sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami. Program po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków przyjmuje rada miejska. Art. 87 pkt 2 w/w ustawy określa cele sporządzanego programu, są to w szczególności:

- *uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;*
- *zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;*
- *wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;*
- *podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;*
- *określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;*
- *podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.*

Burmistrz co 2 lata sporządza sprawozdanie z realizacji programu opieki nad zabytkami, które przedstawia radzie miejskiej.

Podstawą formalną niniejszego opracowania jest Umowa Nr RPI.ZO.272.35,2025 z dnia 7 października 2025 r. zawarta pomiędzy Gminą Starożreby a firmą Agnieszka Pejta z siedzibą w Płocku.

4. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązujące uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce określone zostały w następujących aktach prawnych:

- 1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 02 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 02 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r. – Dz.U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.)

Konstytucja RP określa ochronę zabytków jako obowiązek państwa i każdego obywatela.

Obowiązki państwa określone zostały w :

- w art. 5, który stanowi „*Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju*”.
- w art. 6 ust. 1, który stanowi „*Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju*”.

Obowiązki obywatela określone zostały w art. 86, który mówi „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz.U. z 2024 r. poz.1292 z późn. zm.)

Ustawa ta określa między innymi przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad zabytkami. W art. 3 definiuje wśród wielu innych, następujące użyte w ustawie określenia, które oznaczają:

- **zabytek** - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- **zabytek archeologiczny** – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- **krajobraz kulturowy** – postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka.

W świetle przepisów art. 4 w/w ustawy ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkami sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i zgodnie z art. 5 ustawy polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;

- 5) *popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.*

Ustawa precyzuje również w art. 6 przedmiot ochrony i opieki, której podlegają bez względu na stan zachowania:

- 1) *zabytki nieruchome będące, w szczególności krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, dziełami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego, obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi, cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni, miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;*
- 2) *zabytki ruchome będące, w szczególności dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (...), instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi, przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;*
- 3) *zabytki archeologiczne będące, w szczególności: pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.*

Ustawa określa również w art. 7 formy ochrony zabytków, którymi są:

- 1) *wpis do rejestru zabytków;*
- 1a) *wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;*
- 2) *uznanie za pomnik historii;*
- 3) *utworzenie parku kulturowego;*
- 4) *ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.*

Zgodnie z cytowaną Ustawą ochrona zabytków należy do zadań i kompetencji organów administracji publicznej oraz właściciela lub posiadacza zabytku. Podział zadań i kompetencji wskazuje na prymat administracji państwowej, w której gestii pozostaje prowadzenie rejestru zabytków oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków, wydawanie decyzji o wpisie i wykreśleniu z rejestru zabytków, uzgadnianie decyzji administracyjnych. Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Objęcie ochroną prawną

najcenniejszych obszarów i obiektów zabytkowych poprzez uznanie za pomnik historii należy do wyłącznej kompetencji Prezydenta RP.

Samorząd gminny jako jednostka samorządu terytorialnego ma określone i przewidziane ustawą zadania do realizacji i kompetencje w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, należą do nich:

- konieczność uwzględnienia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gminy, strategii rozwoju ponadlokalnego, planów ogólnych gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów odbudowy oraz decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy (art.18 i art.19),
- prowadzenie gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy (art.22 pkt 4),
- sporządzenie gminnego programu opieki nad zabytkami (art.87),
- po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, możliwość utworzenia parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art.16).

Jednocześnie, jako właściciel zabytków ma również wskazane ustawą obowiązki. Wskazane one zostały w artykułach: 5, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 36, 71, 72 omawianej ustawy.

3. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2004 r., Nr 212, poz. 2153).

Rozporządzenie określa rodzaj przedsięwzięć oraz sposób ich realizacji zapewniających ochronę zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Organizację i sposób ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych zabytków planuje się w jednostkach organizacyjnych posiadających zabytki oraz na poszczególnych stopniach administracji w sporządzanych dokumentach jakim są między innymi gminne plany ochrony zabytków.

Zgodnie z §4 ust. 2 w/w rozporządzenia:

„Gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje (...) burmistrz; plan ten podlega uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze powiatu”

W §5 ust. 1 w/w rozporządzenie stanowi:

„Plany ochrony zabytków są integralną częścią planów obrony cywilnej i podlegają corocznej aktualizacji w terminie do 31 marca każdego roku, wg stanu na dzień 31 grudnia roku poprzedniego roku”.

4. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz.U. z 2025 r., poz.1153 z późn. zm.)

Ustawa między innymi określa zakres działania i zadania gminy. W art. 7 ust.1 pkt 9 stanowi: „Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (tekst jednolity Dz.U. z 2022 r., poz. 385),
- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (tekst jednolity Dz.U. z 2022 r., poz. 2393).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- **Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (tekst jednolity Dz.U. z 2020 r., poz. 164).

Ponadto inne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w wielu obowiązujących ustawach. Należą do nich:

- **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (tekst jednolity Dz.U. z 2024 r., poz.1130 z późn. zm.),
- **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane** (tekst jednolity Dz.U. z 2025 r., poz.418),
- **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska** (tekst jednolity Dz.U. z 2025 r., poz.647),
- **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (tekst jednolity Dz.U. z 2024 r., poz.1478 z późn. zm.),
- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (tekst jednolity Dz.U. z 2024 r., poz.1145 z późn. zm.),
- **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (tekst jednolity Dz.U. z 2024 r., poz.87),
- **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** (tekst jednolity Dz.U. z 2024 r., poz.1491 z późn. zm.).

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE

5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami określone zostały w następujących dokumentach sporządzanych na poziomie krajowym:

1. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030.
2. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030.
3. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023 - 2026.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

przyjęta Uchwałą Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. (M.P. z 2020 r., poz.1060) jest jednym z dokumentów strategicznych służących zarządzaniu rozwojem kraju. Działania w nim wskazane mają wspierać zaangażowanie obywatelskie, zachęcać do współpracy oraz wzmacniać kreatywność Polaków.

Jako cel główny Strategia określa **„Wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków”**. Dla realizacji tego celu określone zostały trzy cele szczegółowe oraz przypisane im priorytety strategii i kierunki działań, między innymi:

Cel szczegółowy 2 – Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich, realizowany przez priorytety strategii, w tym między innymi:

2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze

W realizacji tego zadania kluczową rolę odgrywają przede wszystkim działania w zakresie: edukacji kulturalnej, zwiększenia wykorzystania kultury w obszarze aktywizowania i społecznego włączenia osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem, poprawy warunków funkcjonowania instytucji kultury.

2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury

Dostępność szeroko rozumianego dziedzictwa sprzyja aktywnemu uczestnictwu w kulturze. Wymaga ono odpowiedniej ochrony i zachowania, pozwala budować poczucie tożsamości i wspólnoty. Może stanowić czynnik wzrostu ekonomicznego poprzez między innymi rozwój turystyki kulturowej.

Kluczowe zadania w tym obszarze to: dalsze inwestowanie w zachowanie obiektów zabytkowych i usprawnianie systemu ochrony zabytków, poprawa estetyki przestrzeni publicznej, poprawa infrastruktury archiwów państwowych.

2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury

2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 przyjęta Uchwałą Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. (M.P. z 2012 r., poz.252) wskazuje następujący cel strategiczny polityki przestrzennego zagospodarowania kraju:

„Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie”.

Osiąganie tego celu musi się odbywać z zachowaniem spójności przyrodniczo-kulturowej służącej realizacji konstytucyjnej zasady zrównoważonego rozwoju. Dla realizacji celu strategicznego wyznaczono sześć celów przestrzennego zagospodarowania kraju. Między innymi:

Cel 2 - Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów, dla którego ustalono kierunki działań, w tym:

2.2. Regionalna integracja funkcjonalna, wspomaganie rozprzestrzeniania się procesów rozwojowych na obszary poza głównymi miastami oraz budowanie potencjału dla specjalizacji terytorialnej

2.2.3. Integracja przestrzenna i funkcjonalna obszarów wiejskich

Polityka przestrzenna wobec obszarów wiejskich będzie zmierzać do uruchomienia istniejącego potencjału rozwojowego tych obszarów w celu zwiększenia ich konkurencyjności jako miejsca zamieszkania i pracy, wypoczynku oraz prowadzenia działalności gospodarczej i poprawy warunków życia mieszkańców. Dla harmonijnego rozwoju obszarów wiejskich niezbędna jest należyta ochrona i wykorzystanie dla celów rozwojowych ich potencjału przyrodniczego, krajobrazowego i kulturowego, poprawa jakości i dostępności usług publicznych, wzmacnianie społeczności lokalnych, tworzenie warunków do rozwoju działalności gospodarczej, co sprzyjać będzie powstawaniu źródeł dochodu poza rolnictwem. Zwiększy się atrakcyjność obszarów wiejskich jako miejsca do życia, wypoczynku i pracy.

Cel 4 - Kształtowania struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski.

Kierunki działań w zakresie planowania przestrzennego kraju powinny m.in. zapewnić zabezpieczenie możliwości dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o zachowane w dobrym stanie zasoby naturalne, kulturowe i lokalne walory środowiska, przy aktywnym udziale różnych podmiotów publicznych oraz społeczności lokalnych.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023 – 2026 przyjęty Uchwałą Nr 242 Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 2023 r. w sprawie „Krajowego Programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023 – 2026” jest kluczowym instrumentem planowania w dziedzinie ochrony zabytków, który pozwala na ujednolicenie polityki konserwatorskiej w wymierzę ogólnokrajowym.

Definiuje cele, kierunki działań i zadania związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami. Główny cel Programu to „**Zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce**”.

Program opracowany został na podstawie analizy występujących na przestrzeni ostatnich lat problemów związanych z ochroną zabytków. Do najistotniejszych należy między innymi zagrożenia antropogeniczne wynikające z intensyfikacji procesów budowlanych, modernizacyjnych i adaptacyjnych, konieczność przeciwdziałania zmianom klimatycznym będącym bezpośrednim zagrożeniem trwałości zabytków oraz dotychczas uznawane jako mało realne zagrożenie zabytków działaniami zbrojnymi.

Kumulacja już występujących lub potencjalnych zagrożeń wskazała za cel główny Krajowego programu poszukiwanie nowych lub wzmacnianie istniejących narzędzi i metod przeciwdziałania degradacji dziedzictwa.

Dla realizacji celu głównego określone zostały następujące cele szczegółowe, kierunki działań i zadania:

Cel szczegółowy 1 : Weryfikacja wybranego zasobu zabytków i wzmocnienie narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości.

Kierunki Działań:

1. **Podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju**
2. **Ochrona zabytków i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości**

3. Realizacja międzynarodowych zobowiązań

Cel szczegółowy 2 : Wzmocnienie potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków.

Kierunki Działań:

- 1. Cyfryzacja procesów administracyjnych**
- 2. Wzmacnianie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków**

Zadania, między innymi:

- Wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami
- Proces prowadzenia inwestycji w obiektach zabytkowych - szkolenia dla samorządów

3. Reforma finansowania ochrony i opieki nad zabytkami

Zadania:

- Premia zabytkowa
- Wprowadzenie alternatywnego sposobu finansowania opieki nad zabytkami – crowdfunding

Poza tradycyjnych formami finansowania, jak dotacje ze środków budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego oraz z programów europejskich, Program zakłada wprowadzenie alternatywnych źródeł finansowania ochrony zabytków, głównie poprzez uruchomienie w większym stopniu środków prywatnych. Temu celowi ma służyć między innymi propozycja wprowadzenia premii kredytowej pozwalającej na pozyskiwanie kredytów na inwestycje przy zabytkach na preferencyjnych warunkach.

Cel szczegółowy 3: Rola zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja).

Kierunki Działań:

- 1. Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych**
- 2. Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego**

Określone w Programie cele będą finansowane ze środków budżetu państwa; łączna kwota środków przeznaczona na cały okres jego realizacji wynosi około 55,8 mln zł. Podmiotem wiodącym realizującym Program jest Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego; realizować go będzie również między innymi Narodowy Instytut Dziedzictwa i Narodowy Instytut Konserwacji Zabytków. Realizację Programu koordynuje oraz sprawuje nad nią nadzór minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego przez powołany przez siebie Zespół do spraw Programu.

5.2. Powiązania z dokumentami strategicznymi opracowanymi na poziomie województwa i powiatu.

Strategiczne cele polityki województwa i powiatu w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami określone zostały w następujących dokumentach sporządzonych na poziomie wojewódzkim i powiatowym.

1. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+ Innowacyjne Mazowsze
2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego
3. Program opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim 2022 – 2025
4. Strategia Rozwoju Ponadlokalnego dla Partnerstwa „Obszar Funkcjonalny Miasta Płocka”
5. Strategia Rozwoju Powiatu Płockiego na lata 2023 – 2027

Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+ Innowacyjne Mazowsze przyjęta Uchwałą Nr 72/22 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 24 maja 2022 r. jest aktualizacją Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030 przyjętej Uchwałą Nr 158/13 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 28 października 2013 r. i zawiera długofalową wizję rozwoju regionu i społeczności Mazowsza. W Strategii nakreślono wizję rozwoju „Mazowsze z Warszawą, Warszawa ku Europie”. Dążenia i aspiracje w urzeczywistnianiu nakreślonej wizji rozwoju regionu oddaje sformułowany cel główny: *„Zapewnienie wysokiej jakości życia poprzez trwałą i zrównoważony przestrzennie rozwój województwa, służący wzrostowi znaczenia regionu w Europie i na świecie, przy poszanowaniu zasobów środowiska”* Uszczegółowieniem celu głównego jest pięć celów strategicznych określonych w pięciu obszarach tematycznych: Gospodarka, Dostępność, Środowisko i energetyka, Społeczeństwo oraz Kultura i dziedzictwo, do których przypisane zostały kierunki działań z zaznaczeniem kierunków priorytetowych oraz działania.

Jednym z celów strategicznych (określonym w obszarze *Kultura i dziedzictwo*) jest:

1. **Mazowsze bogate kulturowo** - wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału kulturowego i turystycznego dla rozwoju województwa i poprawy jakości życia

W ramach tego celu określono następujące kierunki działania oraz działania:

Kierunki priorytetowe:

- **Ochrona i wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego:**
 - Wspieranie prac konserwatorskich (w tym restauratorskich, renowacyjnych, rewitalizacyjnych), rewitalizacja obiektów i obszarów zabytkowych oraz kulturowych,
 - Adaptacja obiektów zabytkowych do nowych funkcji, w tym kulturalnych, turystycznych i społecznych,
 - Inwentaryzacja i digitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego.
- **Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego, potencjału kulturowego i turystycznego dla rozwoju gospodarczego i promocji województwa:**
 - Zwiększanie atrakcyjności turystycznej w oparciu o walory kulturowe i przyrodnicze
 - Ochrona, pielęgnowanie i promowanie spuścizny kulturowej (materialnej i niematerialnej), w tym podnoszenie świadomości kulturowej
 - Wspieranie i promocja różnorodności kulturowej
 - Wspieranie przedsiębiorczości i współpracy w obszarze kultury, dziedzictwa kulturowego i turystyki

Pozostałe kierunki:

- **Upowszechnianie kultury i twórczości:**

- Rozwój infrastruktury kultury, wydarzeń i projektów kulturalnych
- Wspieranie rozwoju i edukacji kulturalnej
- **Kreowanie miast i wsi jako centrów aktywności kulturalnej i turystycznej:**
 - Wspieranie ośrodków miejskich i wiejskich w upowszechnianiu potencjału kultury wraz z rozwojem funkcji turystycznych

Ochrona zabytków ma kluczowe znaczenie dla zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń. Konieczne są działania wspierające prace konserwatorskie oraz zmierzające do zahamowania procesów degradacji i utrzymania zabytków w jak najlepszym stanie. Działania w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego powinny sprzyjać poprawie atrakcyjności turystycznej regionu, z uwagi na istotne znaczenie jakie ma w budowaniu oferty turystycznej, promocja walorów środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego.

Z wykorzystaniem potencjału przyrodniczo – kulturowego powinny być tworzone i rozwijane trasy i szlaki turystyczne, w tym tematyczne. Należy również wspierać rozwój różnych form turystyki (w tym ekoturystyki) oraz działalność stowarzyszeń i innych organizacji.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego przyjęty Uchwałą Nr 22/18 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 grudnia 2018 r., jest podstawowym narzędziem polityki przestrzennej realizowanej w ramach Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030 i wyznaczającym kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa. Określona w nim polityka przestrzenna, dąży do zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju, zachowania spójności społeczno - gospodarczej i terytorialnej, wzrostu konkurencyjności gospodarki regionu oraz tworzenia nowych miejsc pracy, zakłada zintegrowane planowanie rozwoju województwa mazowieckiego łączy aspekty społeczne, gospodarcze i środowiskowe.

W Planie określono kierunki zagospodarowania przestrzennego dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazu kulturowego.

W zakresie zachowania ciągłości dziedzictwa kulturowego i ochrony krajobrazów kulturowych wskazano między innymi:

- *obszary i obiekty o istotnym znaczeniu dla województwa mazowieckiego z zakresu ochrony krajobrazu kulturowego, dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:*
 - *obszary i obiekty objęte ochroną prawną,*
- *pasma przyrodniczo-kulturowe: pasma rzeczne: Wisły (...),*

oraz **określono następujące działania:**

- *realizację zadań wskazanych w wojewódzkim programie opieki nad zabytkami;*
- *zachowanie i kreowanie ładu przestrzennego, zachowanie walorów krajobrazu kulturowego oraz kształtowanie pasm przyrodniczo - kulturowych o znaczeniu regionalnym poprzez:*
 - *przeciwdziałanie negatywnym efektom urbanizacji i rurbanizacji;*

- *wzmacnianie przestrzennych walorów obiektów oraz układów przestrzennych (w tym obiektów i obszarów przemysłowych) poprzez rewitalizację, restaurację oraz rekultywację;*
- *ochronę, rewitalizację i rewaloryzację obiektów i obszarów historycznych (zwłaszcza architektury drewnianej i przemysłowej, dworskiej, obronnej, dorobku nauki i techniki) w tym zabytków mających znaczenie symboliczne;*
- *wykorzystanie sieci miast historycznych oraz atrakcji krajobrazowo - architektonicznych m.in. dla wyznaczania szlaków turystyki kulturowej;*
- *ochronę regionów etnograficznych oraz krain historycznych, jako cennych i charakterystycznych krajobrazów kulturowych, również jako element współpracy oraz rozwoju powiązań z sąsiadującymi województwami.*

Plan ponadto określa postulaty i rekomendacje do podmiotów realizujących politykę przestrzenną na obszarze województwa, które mogą stanowić (...) elementy fakultatywne do uwzględnienia w dokumentach planistycznych gmin.

W zakresie opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej, w Planie postuluje się między innymi następujące działania:

- ***zachowanie ładu przestrzennego lub jego kreowanie, szczególnie w miejscach o istotnym znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego poprzez:***
 - *ochronę i kształtowanie struktur przestrzennych historycznych miast i wsi w oparciu o ochronę pola ekspozycji i eksponowanie dominant architektonicznych; kształtowanie przestrzeni publicznych w nawiązaniu do tradycji miejsca,*
 - *eksponowanie w strukturze przestrzennej ośrodków miejskich i wiejskich najcenniejszych zasobów dziedzictwa regionu,*
 - *kształtowanie i ochronę krajobrazów kulturowych m.in. poprzez utworzenie parków kulturowych.*
- ***adaptację obiektów zabytkowych dla współczesnych funkcji kulturalnych, turystycznych i edukacyjnych;***
- ***zagospodarowanie i udostępnianie stanowisk archeologicznych posiadających czytelną formę krajobrazową w celach dydaktycznych, naukowych i turystycznych;***
- ***współpracę międzyregionalną w zakresie zachowania i wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego (tradycji historycznych, śladów osadnictwa, dziedzictwa kultury ludowej) dla rozwoju produktów turystyki kulturowej.***

Program opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim 2022 – 2025 przyjęty Uchwałą Nr 169/21 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 21 grudnia 2021 r., określa misję, wizję oraz główne obszary strategiczne opieki nad zabytkami, a także przypisane im cele oraz przedsięwzięcia zmierzające do ich realizacji.

W Programie przyjęto prostą strukturę celów; cel generalny zawarty został w deklaracji misji z którą zgodne są dalsze rozstrzygnięcia planistyczne i wykonawcze.

Przyjęto, że w okresie 2022–2025 będzie kontynuowana misja z lat 2018–2021, która brzmi:

„Podnieść skuteczność opieki nad zabytkami i dziedzictwem niematerialnym w województwie mazowieckim”.

Misji towarzyszy wizja strategiczna opieki nad zabytkami, określająca pożądany stan docelowy, jaki powinien być osiągnięty do 2025 r. wskutek realizacji Programu. Z rozwinięcia misji wynikają trzy obszary strategiczne stanowiące obszary koncentracji działań w zakresie opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim. W każdym z obszarów wyznaczono z kolei cele strategiczne i służące ich realizacji przedsięwzięcia.

Poniżej przedstawiono obszary strategiczne, cele strategiczne i niektóre przypisane im przedsięwzięcia kierunki działań:

Obszar strategiczny A: Edukacja kształtująca świadomość i postawy

Cele strategiczne:

Cel A.1. Wsparcie edukacyjne samorządów lokalnych i właścicieli zabytków

Przedsięwzięcia, m.in.:

- *Mazowieckie Forum Dziedzictwa (MFD)*
- *Dziedzictwo niematerialne – na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego – kontynuacja*
- *Konkurs „Renowacja Roku Zabytków Mazowsza” – kontynuacja*

Cel A.2. Kształtowanie postawy zainteresowania dziedzictwem.

Przedsięwzięcia, m.in.:

- *„Odkrywamy nasze dziedzictwo” – coroczny konkurs fotograficzny – kontynuacja*
- *Tożsamość lokalna – wartość unikalna (kontynuacja w nowej formie)*

Obszar strategiczny B. Optymalizacja systemu dostępu właścicieli zabytków do środków

Cele strategiczne:

Cel B.1. Zoptymalizowanie systemu dotacji wojewódzkich

Przedsięwzięcia, m.in.:

- *Dotacje do prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach zabytkowych – kontynuacja*

Cel B.2. Dbłość o zabytki własne województwa

Przedsięwzięcia, m.in.:

- *Finansowanie prac przy obiektach zabytkowych, których właścicielem jest Samorząd Województwa Mazowieckiego – kontynuacja*

Obszar strategiczny C. Skuteczne narzędzia działania

Cele strategiczne:

Cel C.1. Ograniczanie ryzyka utraty najbardziej zagrożonych elementów dziedzictwa

Przedsięwzięcia, m.in.:

- *Dokumentacja zabytków architektury XX wieku województwa mazowieckiego*
- *Inwentaryzacja i wyodrębnienie typów zabudowy drewnianej województwa – kontynuacja*
- *Konkurs „Dom w krajobrazie” – kontynuacja*
- *Nasza żywa tradycja – kontynuacja*

Cel C.2. Wzmocnienie potencjału promocyjnego zabytków.Przedsięwzięcia, m.in.:

- *Tworzyć system promocji mazowieckiego dziedzictwa w serwisach internetowych*
- *Mazowieckie konserwacje*
- *Mazowiecki System Informacji Przestrzennej – Zabytki*

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego dla Partnerstwa „Obszar Funkcjonalny Miasta Płocka”

przyjęta została Uchwałą Nr 1059/LXI/2024 Rady Miasta Płocka w dniu 25 stycznia 2024 r.. Jej zadaniem jest realizacja polityki spójności Unii Europejskiej w ramach perspektywy finansowej na lata 2021-2027 zwiększającej wpływy lokalnych wspólnot na kształtowanie polityki terytorialnej, w szczególności Celu 5 „Europa bliżej obywateli”. Cel ten skupia się na wzmocnieniu roli samorządów terytorialnych w stymulowaniu procesów rozwojowych w oparciu o działania wynikające ze strategii terytorialnych. Współpraca samorządów bazuje na zawiązywanych partnerstwach w ramach odpowiednich instrumentów terytorialnych polityki spójności.

Partnerstwo Obszaru Funkcjonalnego Miasta Płocka obejmuje 28 jednostek samorządowych. Sieć osadniczą analizowanego obszaru tworzą:

- miasto Płock – miasto na prawach powiatu, ośrodek powiatowy o randze subregionalnej;
- 2 miasta powiatowe: Gostynin i Sierpc – ośrodki o znaczeniu ponadlokalnym;
- 4 ośrodki miejskie: Drobin, Gąbin, Sanniki, Bodzanów – ośrodki o znaczeniu lokalnym;
- 721 miejscowości wiejskich, z których 17 to ośrodki gminne pierwszego rzędu będące siedzibą władz gminy.

Sformułowany w ramach strategii Partnerstwa cel nadrzędny (misja) to:

Wzrost konkurencyjności, atrakcyjności i bezpieczeństwa Obszaru Funkcjonalnego Miasta Płocka jako miejsca przyjaznego dla mieszkańców i gości, dziś i w przyszłości.

Realizacji celu nadrzędnego służy 5 celów strategicznych i przypisane im cele operacyjne oraz kierunki działań.

Działania związane z ochroną zabytków ujęte zostały w następującym celu strategicznym:

Cel 2. Atrakcyjne przestrzenie zamieszkania**Cel operacyjny 2.3. Ochrona historycznej zabudowy i wykorzystanie jej potencjału dla rozwoju nowych funkcji społeczno-gospodarczych**

Obiekty zabytkowe są świadectwem historii i kultury oraz wyróżnikiem tożsamości; ich zachowanie i przywrócenie do użytku (np. jako miejsc publicznie dostępnych i służących realizacji celów kulturalnych, społecznych oraz edukacyjnych) powinno być priorytetem.

Dla ich ochrony i promocji Strategia określa następujące **kierunki działania**:

2.3.1. Konserwacja, renowacja, remonty obiektów zabytkowych wraz z otoczeniem oraz ich adaptacja na cele kulturalne, społeczne, edukacyjne

2.3.2. Uporządkowanie zabytkowej przestrzeni i jej udostępnienie szerokiej grupie odbiorców

W strategii dla Partnerstwa przedstawiono również ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej obszaru, między innymi w zakresie:

Zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, krajobrazu kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej, między innymi:

1. *Zaleca się ochronę elementów dziedzictwa kulturowego, w szczególności wartościowych układów urbanistycznych i ruralistycznych, historycznych zespołów pałacowo-parkowych, zadrzewień przydrożnych i śródpolnych oraz obiektów zabytkowych.*
2. *Rekomenduje się podejmowanie działań zmierzających do utrzymywania w dobrej kondycji oraz wzbogacania oferty turystycznych szlaków o znaczeniu regionalnych i ponadregionalnych.*
3. *Rekomenduje się wykorzystywanie obiektów i walorów dziedzictwa kulturowego w celach turystycznych i rekreacyjnych.*
4. *Rekomenduje się podejmowanie działań zmierzających do ochrony krajobrazu historyczno-kulturowego.*
5. *Rekomenduje się podejmowanie działań zmierzających do wytyczenia i oznakowania lokalnych szlaków eksponujących najważniejsze atrakcje kulturowe i turystyczne obszaru.*

Strategia Rozwoju Powiatu Płockiego na lata 2023-2027 zatwierdzona Uchwałą Nr 396//XLII/2022 Rady Powiatu w Płocku z dnia 21 grudnia 2022 r. określa długoplanowe cele i potrzeby rozwojowe powiatu płockiego. Wskazuje wizję rozwoju powiatu oraz cele strategiczne rozwinięte poprzez cele operacyjne. Wizję rozwoju powiatu określono jako:

Powiat Płocki to bezpieczna Mała Ojczyzna, w której chcemy żyć, pracować i wypoczywać.

Przyjęto, że nadrzędnym celem strategii jest:

Wielofunkcyjny rozwój powiatu w oparciu o zasoby naturalne.

W oparciu o przeprowadzoną diagnozę sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej powiatu płockiego, po uwzględnieniu wyników dokonanej analizy słabych i mocnych stron gminy (analiza SWOT) wyróżniono 3 cele strategiczne, które wskazują generalny kierunek postępowania dla zrealizowania założonej wizji rozwoju gminy. Cele strategiczne zostały określone w 5 obszarach strategicznych: środowisko, gospodarka i rolnictwo, komunikacja i infrastruktura drogowa, społeczeństwo, administracja i zarządzanie. Cele strategiczne zostały rozwinięte i uszczegółowione w przypisanych im celach operacyjnych oraz działaniach strategicznych umożliwiających ich realizację.

Działania powiązane z ochroną dziedzictwa kulturowego ujęte zostały w następujących celach strategicznych:

Obszar strategiczny: Środowisko

Cel strategiczny CS 1. Ochrona środowiska i krajobrazu powiatu płockiego

Cel operacyjny i działania:

CO 1.3. Ochrona i promocja zasobów krajobrazowych i przyrodniczych:

DZ 1.3.1. Wspieranie i realizacja działań w ramach ochrony i promocji zasobów krajobrazowych i przyrodniczych.

Obszar strategiczny: Gospodarka i rolnictwo

Cel strategiczny CS 2. Innowacyjna i konkurencyjna gospodarka i rolnictwo powiatu płockiego

Cel operacyjny i działania:

CO 2.2. Podnoszenie poziomu atrakcyjności turystycznej i rozwój bazy turystycznej powiatu plockiego:

DZ 2.2.1. Podnoszenie poziomu atrakcyjności oferty turystycznej.

Obszar strategiczny: Społeczeństwo

Cel strategiczny CS 4. Kształtowanie zrównoważonego rozwoju społecznego i integracji lokalnej

Cel operacyjny i działania:

CO 4.2. Integracja społeczna i budowa tożsamości lokalnej:

DZ 4.2.1. Realizacja i wspieranie inicjatyw służących integracji społecznej,

DZ 4.2.2. Budowa i rozwijanie marki promocyjnej powiatu plockiego,

DZ 4.2.3. Realizacja i wspieranie działań w zakresie edukacji regionalnej.

6. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

6.1. Powiązania z dokumentami strategicznymi opracowanymi na poziomie gminy

Cele polityki gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami określone zostały w dokumentach strategicznych oraz planistycznych wyznaczających kierunki polityki przestrzennej sporządzonych na poziomie gminy.

6.1.1. Dokumenty o charakterze strategicznym

Dokumentami o charakterze strategicznym, określającymi uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego oraz wyznaczającymi cele polityki gminy między innymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami są:

1. Strategia Rozwoju Gminy Starożreby na lata 2021 – 2027

Strategia Rozwoju Gminy Starożreby na lata 2021 - 2027 przyjęta została Uchwałą Nr 365/LXIII/2022 Rady Gminy Starożreby w dniu 17 października 2022 r. i określa długoplanowe cele i potrzeby rozwojowe gminy. Wskazuje wizję i misję rozwoju gminy oraz cele strategiczne rozwinięte poprzez cele operacyjne.

Wizję rozwoju gminy określono jako:

Gmina Starożreby – miejsce atrakcyjne dla społeczności lokalnej, w którym stwarza się przestrzeń dla wydarzeń kulturalno – sportowych i dba o poprawę jakości życia mieszkańców za pomocą inwestycji w infrastrukturę drogową i zrównoważonego gospodarowania zasobami przyrody.

Misję wskazującą sposób działania dla urzeczywistnienia zaplanowanej wizji określono jako:

Efektywne zaspokajanie potrzeb mieszkańców Gminy poprzez poprawę warunków w życia, większą dbałość o środowisko i zaangażowanie społeczności lokalnej w funkcjonowanie Gminy.

W Strategii wyróżniono 3 cele strategiczne, które wskazują generalny kierunek postępowania dla zrealizowania założonej wizji rozwoju gminy. Cele strategiczne zostały określone w 3 wymiarach: społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Sposób ich realizacji uszczegółowiono w przypisanych im celach operacyjnych oraz kierunkach działań wyznaczających drogę i sposób ich realizacji.

6.1.2. Dokumenty związane z polityką i planowaniem przestrzennym

Dokumentami związanymi z polityką i planowaniem przestrzennym miasta i gminy uwzględniającymi między innymi problematykę ochrony zabytków i opieki nad zabytkami są:

1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Starożreby
2. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Starożreby zatwierdzone zostało Uchwałą Nr 122/XX/2016 Rady Gminy Starożreby z dnia 29 listopada 2016 r., zmienione Uchwałą Nr 217/XXXVI/2018 Rady Gminy Starożreby z dnia 12 lipca 2018 r. oraz Uchwałą Nr 139/XXVII/2020 Rady Gminy Starożreby z dnia 23 marca 2020 roku.

W części **Kierunki**, w **rozdziale V. Obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków** ustalono między innymi następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego:

- zachowanie i konserwację zabytkowej substancji,
- wykluczenie lokalizowania nowych budynków dysharmonizujących z historycznym sąsiedztwem,
- rehabilitację zespołów dworsko –parkowych m.in. poprzez sanację funkcji,
- promocję i renowację historycznej struktury przestrzennej gminy,
- rewaloryzację zespołów zabytkowej zieleni,
- eksploataowanie parków przez jednego użytkownika - nie należy wprowadzać podziałów w obrębie nieruchomości o różnych własnościach,
- zakaz przeprowadzania działań mogących powodować dewastację zabytku,
- podejmowanie starań o pozyskanie środków zewnętrznych i dofinansowań na prace rewaloryzacyjne i renowacyjne przy obiektach zabytkowych,
- zagospodarowanie obszarów przyległych do granic terenów zabytkowych, parków i cmentarzy, które powinny zapewniać ich właściwą ekspozycję,
- ograniczenie umieszczania oraz określenie form reklam i szyldów na obiektach zabytkowych,
- zachowanie, porządkowanie i rewaloryzację cmentarzy, utrzymanie czytelności ich usytuowania, układów wewnętrznego rozplanowania oraz ochronę istniejącego drzewostanu i zakaz stosowania ogrodzeń z prefabrykatów,

- ekspozycję i zwiększenie atrakcyjności najważniejszych zabytków za pośrednictwem iluminacji oraz wprowadzenie oznaczeń i tablic informacyjnych o obiektach zabytkowych,
- zabezpieczenie stanowisk archeologicznych poprzez:
 - podejmowanie wszelkich działań w obrębie stanowisk i ich strefy ochronnej po uzyskaniu zezwolenia konserwatorskiego i spełnieniu ustalonych w nim warunków,
 - objęcie wszystkich stanowisk znajdujących się w spisie konserwatorskim badaniami rozpoznawczymi,
 - nadzór archeologiczny nad wstępnymi pracami budowlanymi

W zakresie obiektów wpisanych do rejestru zabytków - wszelkie prace i roboty przy zabytkach, w jego strefie ochrony konserwatorskiej i w sąsiedztwie muszą być prowadzone za zezwoleniem i w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, które określi zakres koniecznego nadzoru.

Aktualnie obowiązujące przepisy z zakresu planowania przestrzennego w miejsce studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego wprowadzają nowy akt planowania przestrzennego jakim jest plan ogólny gminy. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Starożreby obowiązywać będzie do dnia wejścia w życie planu ogólnego gminy.

Rada Gminy Starożreby w dniu 29 maja 2024 r. przyjęła Uchwałę Nr 13/III/2024 w sprawie przystąpienia do sporządzenia planu ogólnego gminy Starożreby obejmującego obszar gminy w jej granicach administracyjnych. Aktualnie trwają prace związane z jego opracowywaniem.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Aktualnie na terenie gminy obowiązuje 9 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Część planów zawiera ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej. Ustalenia te dotyczą, znajdujących się w granicach objętych planem, obiektów o walorach kulturowych objętych ochroną konserwatorską, w tym stanowisk archeologicznych.

W odniesieniu do obiektów zabytkowych plany ustalają między innymi następujące zasady ich ochrony:

- użytkowanie wyłącznie w sposób odpowiadający i nawiązujący do historycznej funkcji i wartości,
- podporządkowanie i zharmonizowanie nowej zabudowy w stosunku do istniejących historycznych form,
- zachowanie istniejącej zabudowy o wartościach kulturowych,
- utrzymanie we właściwym stanie, podejmowanie działań zabezpieczających przed zniszczeniem, uszkodzeniem, dewastacją.

W odniesieniu do stanowisk archeologicznych oraz ich stref ochrony konserwatorskiej, plany ustalają ochronę znajdujących się w nich zabytków archeologicznych oraz

obowiązek uwzględnienia ich przy zabudowie i zagospodarowaniu terenów (w sposób określony w przepisach odrębnych).

Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego to:

- 1) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenów w miejscowości Starożreby, zatwierdzony Uchwałą Nr 124/XX/2016 Rady Gminy Starożreby z dnia 29 listopada 2016 roku.
Znajdują się w nim ustalenia dotyczące ochrony stanowiska archeologicznego.
- 2) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenów w miejscowości Starożreby, zatwierdzony Uchwałą Nr 164/XXIX/2017 Rady Gminy Starożreby z dnia 29 listopada 2017 roku.
- 3) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu w miejscowości Żochowo Stare, zatwierdzony Uchwałą Nr 193/XXIII/2018 Rady Gminy Starożreby z dnia 23 marca 2018 roku.
- 4) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenów w miejscowości Rostkowo, zatwierdzony Uchwałą Nr 77/XVI/2019 Rady Gminy Starożreby z dnia 30 września 2019 roku.
Znajdują się w nim ustalenia dotyczące ochrony stanowiska archeologicznego.
- 5) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenów przy drodze krajowej Nr 10 w miejscowości od Dłużniewo Małe do Nowa Góra, zatwierdzony Uchwałą Nr 166/XXXI/2020 Rady Gminy Starożreby z dnia 22 czerwca 2020 r..
Znajdują się w nim ustalenia dotyczące ochrony stanowisk archeologicznych.
- 6) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla fragmentów obrębów geodezyjnych Sarzyn, Bylino, Rogowo-Falęcin, zatwierdzony Uchwałą Nr 281/LI/2021 Rady Gminy Starożreby z dnia 13 grudnia 2021 r..
Znajdują się w nim ustalenia dotyczące ochrony stanowisk archeologicznych oraz zabytkowego młyna w miejscowości Bylino.
- 7) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenów w obrębie geodezyjnym Nowa Wieś, zatwierdzony Uchwałą nr 366/LXIII/2022 Rady Gminy Starożreby z dnia 17 października 2022 r.,
Znajdują się w nim ustalenia dotyczące ochrony stanowisk archeologicznych oraz kapliczek i krzyży.
- 8) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu działki nr ewid. 37/2 w miejscowości Opatówiec, zatwierdzony Uchwałą nr 397/LXVI/2022 Rady Gminy Starożreby z dnia 30 grudnia 2022 r.,
- 9) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenów w obrębie geodezyjnym Starożreby, zatwierdzony Uchwałą nr 436/LXXII/2023 Rady Gminy Starożreby z dnia 30 maja 2023 r..
Znajdują się w nim ustalenia dotyczące ochrony stanowisk archeologicznych oraz zabytkowego zespołu pałacowo – parkowego i kościelnego.
- 10) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenów w obrębie geodezyjnym Przedpełce zatwierdzony Uchwałą nr 490/LXXVIII/2023 Rady Gminy Starożreby z dnia 27 grudnia 2023 r..

Znajdują się w nim ustalenia dotyczące ochrony stanowisk archeologicznych oraz zabytkowego wiatraka (obecnie młyna elektrycznego).

6.1.3. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Gmina posiada Gminny Plan Ochrony Zabytków na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych, opracowany w 2023 r. i uzgodniony przez Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

6.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa kulturowego gminy

6.2.1. Zarys historii obszaru gminy

Obecnie gmina Starożreby położona jest w centrum regionu otoczonego dolinami Skrzy, Wkry i Wisły; przynależy do powiatu płockiego w województwie mazowieckim.

Ślady obecności osadnictwa na terenach obejmujących dzisiejszą gminę Starożreby sięgają do epok pradziejowych. Z okresu neolitu pochodzą ślady osadnictwa znajdujące się na terenach następujących miejscowości: Bromierz, Przedbórz, Bromierz Nowy, Bromierz, Mikołajewo, Worowice Wroby i Zdziar-Łapki. Różnorodność znalezisk archeologicznych pochodzących z wielu epok i kultur dowodzi bogatej historii terenów miejscowości Starożreby i okolic oraz jest świadectwem ciągłości osadnictwa od pierwszych wzmianek i śladów na jej temat.

Warto zaznaczyć skąd sama nazwa miejscowości Starożreby, prawdopodobnie powstała ona z dwóch członów „stary” oraz „żreb” co oznaczało łan ziemi, miarę roli; nazwę odczytywać można zatem jako kawałek ziemi wyznaczony pierwszym osadnikiem. Wiadomo, że miejscowość Starożreby istniała już w okresie piastowskim jako wieś książęca. W 1398 roku zakupił ją Stanisław Grad od księcia Ziemowita. Nowy właściciel wybudował kościół, a w 1402 roku ówczesny biskup płocki powołał w Starożrebach parafię. W XVII wieku, a dokładniej we wrześniu 1654 roku we wsi Starożreby przebywał przez dwa tygodnie król Władysław IV. Spędzał czas głównie na polowaniach w tutejszych lasach. Wówczas miejscowość należała do rodziny Krasińskich (właściciele od 1580 roku do około 1780 roku), byli oni zajęci polityką i zarządzaniem majątkiem rozdzielanym pomiędzy rządców, ekonomów lub dzierżawców, w wyniku takiego podziału, wieś trochę podupadła. W 1724 roku dodatkowo niemal całą wieś zniszczył wielki pożar, oszczędzając wówczas kościół. W drugiej połowie XVIII wieku Starożreby były w posiadaniu Stanisława Mogilnickiego, jednak już w 1783 roku miejscowość zakupił Onufry Bromirski (właściciel połowy Sierpca, starosta płoński i płocki). Nowy właściciel wznosił murowany kościół, którego budowa zakończyła się w pierwszej połowie XIX wieku. Następnie Starożreby przeszły w posiadanie rodziny Góreckich, a od 1912 roku były własnością Karola Stadnickiego. Na terenie gminy Starożreby w 1920 roku rozegrała się kilkudniowa potyczka z bolszewikami, która mogła mieć wpływ na wycofanie się wojsk nieprzyjaciela z Płocka. Okres dwudziestolecia międzywojennego to czas aktywnego rozwoju gminy. Dobre zaplecze zawodowe i wyposażenie gospodarstw pozwalało na postęp w dziedzinach upraw i hodowli. Gmina miała również wiele terenów sadowniczych, z których czerpała zyski. Ważnym wydarzeniem był przyjazd prezydenta

Ignacego Mościckiego, którego hucznie powitała społeczność w miejscowościach Góra i Starożreby. Z pewnością, jak na innych terenach, elementem który znacznie wstrzymał rozwój gminy Starożreby był wybuch drugiej wojny światowej. Jednak wówczas gmina stała się jednym z ważniejszych ośrodków działań konspiracyjnych. Było tutaj miejsce zarówno dla pracy partyjnej, jak i działalności bojowej. Niestety jak wszędzie wojna przyniosła także tutaj wiele strat w ludziach. Na terenie gminy Starożreby w 1940 roku powstał Ośrodek Związku Walki Zbrojnej, który skupiał 76 osób. Z pewnością położenie Starożreb między takimi ośrodkami jak Płock, Płońsk, a dalej Warszawą miało znaczenie strategiczne i miejscowość stanowiła i nadal stanowi punkt łączności pomiędzy nimi.

Uchwała gminy z dnia 18 czerwca 1998 roku ustanowiła herb gminy Starożreby. Składa się na niego tarcza zaokrąglona u dołu, na której łan ziemi jest zaznaczony kolorem zielonym, natomiast tło kolorem żółtym. Na zielonej części umieszczono neogotycką bramę pałacu w Starożrebach, a nad nią Księżęcą Koronę (symbol władania tymi terenami przez księcia Ziemowita IV), całość otacza 6 drzew i 5 pniaków (daje to po zsumowaniu 11 jako symbol przynależności Starożreb do parafii Zagroba, która powstała w XI wieku).

W dniu 1 stycznia 2026 r. miejscowość Starożreby uzyskała status miasta.

6.2.2. Środowisko kulturowe

Środowisko kulturowe to przestrzeń przeobrażona, w której widoczne są skutki działalności ludzkiej o walorach kulturowych. Stanowi łączne dzieło przyrody i człowieka, odzwierciedla rozwój społeczeństwa i terenów osiedleńczych, kształtowanych z uwzględnieniem uwarunkowań społecznych, ekonomicznych oraz wynikających z naturalnego otoczenia.

Na terenie gminy Starożreby cenne walory środowiska kulturowego powiązane są głównie z zespołami pałacowo-parkowymi i dworsko-parkowymi oraz zespołami kościelnymi i ich otoczeniem. Jego elementami są:

- Historyczny układ ruralistyczny obejmujący przestrzenne założenie wiejskie część miejscowości Starożreby, podlegający ochronie.
- Zachowane w dobrym stanie krajobrazy z cennymi zespołami kościelnymi w Starożrebach i Nowej Górze. Elementy składowe tych zespołów: kościoły, dzwonnice i ich najbliższe otoczenie ze starymi drzewami, są dobrze zachowane i świadczą o historycznym rodowodzie miejscowości.
- Zespół pałacowo – parkowy w Starożrebach.
- Zespoły dworsko – parkowe w Bromierzu, Bromierzyku i Nowej Górze.
- Młyny i wiatraki wraz z ich otoczeniem.

6.2.3. Zabytki nieruchome

O bogatej historii gminy Starożreby świadczą liczne przykłady zabytkowych obiektów znajdujących się na jej terenie. Są one ważne nie tylko pod względem historycznym, ale również kulturowym, społecznym i artystycznym.

Na terenie gminy Starożreby najliczniejszą grupę zabytków nieruchomych stanowią **pozostałości założeń dworskich**.

Dwór murowany w Bromierzu powstał w latach 1914 - 1918 w miejscu XIX-wiecznego dworku. Wzniesiony został w stylu barokowo – klasycystycznym na planie wydłużonego prostokąta z dachem typu mansardowego, krytym blachą z częściowo użytkowym poddaszem. W elewacji frontowej znajduje się wejście główne z tarasu murowanego, na który prowadzą pięciostopniowe schody. Obecnie obiekt stanowi własność prywatną, jest po gruntownym remoncie, zachowany w bardzo dobrym stanie.

Ilustracja 1. Dwór murowany w Bromierzu

Dwór murowany w Bromierzyku powstał prawdopodobnie w końcu XIX w. z neogotyckimi elementami dekoracyjnymi. Część północna budynku jest dwukondygnacyjna, z głównym wejściem w formie ryzalitu od strony wschodniej, przekryta stropodachem. Znacznie mniejsza część południowa, parterowa przekryta jest dachem dwuspadowym. Obecnie obiekt nieużytkowany i zarośnięty przez bujną roślinność. W skład tego założenia dworskiego wchodzi również obecny **spichlerz**, dawny młyn parowy. Jest to budynek wzniesiony na początku XX wieku dla właścicieli folwarku Bromierzyk. Wybudowany na planie wydłużonego prostokąta jako budynek murowany z cegły, 4-kondygnacyjny z dachem dwuspadowym. Usytuowany jest w południowo – wschodniej części zespołu dworskiego. Po 1945 r. obiekt został własnością państwową i prawdopodobnie w tym okresie został przebudowany na spichlerz. Obecnie obiekty w złym stanie technicznym, południowa część budynku spichlerza bez dachu.

Ilustracja 2. Spichlerz w Bromierzyku - obecnie

Ilustracja 3. Spichlerz w Bromierzyku - 2015 r.

Dwór murowany w Nowej Górze wzniesiony w stylu eklektycznym w 1880 roku. Po II wojnie światowej do 1963 r. mieściła się w nim szkoła podstawowa, następnie

przedszkole, biblioteka publiczna i mieszkania nauczycieli. Obecnie dwór jest opuszczony i w bardzo złym stanie technicznym. Usytuowany jest w centrum wsi, w zachodniej części niewielkiego parku krajobrazowego. Budynek jest parterowy, częściowo podpiwniczony, z mieszkalnym poddaszem i kryty dachem dwuspadowym. Zbudowany został na planie wydłużonego prostokąta, 9-osiowy z trójosiowymi ryzalitami w osiach elewacji frontowej i tylnej. Posiada dwutraktowy układ wnętrza z sienią i salonem na osi. Elewacje wzniesione na niewysokim cokole z szerokim gzymsem kordonowym i podokapową, nieczytelną obecnie, dekoracją drewnianą o charakterze ludowym.

Ilustracja 4. Dwór murowany w Nowej Górze

Ilustracja 5. Dwór murowany w Nowej Górze

Brama wjazdowa zespołu pałacowego w Starożrebach wzniesiona w 1912 r. w stylu neogotyckim. Usytuowana jest w północno – wschodniej części założenia parkowego. Wybudowana z cegły i otynkowana, w formie portyku, wsparta na czterech filarach, trójprzelotowa. W osi środkowej znajduje się przejazd bramowy, natomiast po bokach furtki.

Ilustracja 6. Brama wjazdowa - Starożreby

Lamus w założeniu pałacowym w Starożrebach był budynkiem drewnianym, parterowym, krytym dachówką, wzniesionym na planie sześciokąta. Usytuowany był

w sąsiedztwie pałacu, po jego południowo-wschodniej stronie. Został rozebrany po roku 1993.

Pierwsze zabudowania na terenie dzisiejszego **pałacu murowanego w Starożrebach** powstały w III ćw. XVI w., w typie willi włoskiej, prawdopodobnie był to jedyny tego rodzaju obiekt na Mazowszu. Był to budynek dwukondygnacyjny, jednotraktowy. W latach 1580 - 1769 był własnością rodziny Krasińskich, którzy wzbogacili bryłę obiektu o galerię lub aneks oraz przebudowali elewację. Następnie majątek został sprzedany Onufremu Bromirskiemu, który przebudował go w latach 1802-1807 wg projektu Hilarego Szpilowskiego. Nadał pałacowi formę klasycystycznej rezydencji szlacheckiej – poszerzył obiekt w kierunku wschodnim, nadbudował piętro, dobudował ryzality i portyk oraz nadał nowy wygląd elewacjom. W latach 1891 i 1902 na piętrze pałacu wykonane zostały polichromie autorstwa Władysława Bończa - Rutkowskiego. W 1912 roku nastąpiła przebudowa elewacji pałacu wraz z dobudowaniem do elewacji ogrodowej tarasu – balkonu. Do wybuchu II wojny światowej właścicielem majątku był hrabia Stadnicki. W czasie wojny majątek przejęli Niemcy a po jej zakończeniu przeszedł on na własność Skarbu Państwa. Następnie stanowił własność prywatną, obecnie obiekt stanowi własność gminy i wymaga kapitalnego remontu. Istniejący budynek to obiekt dwukondygnacyjny, częściowo podpiwniczony, wymurowany z cegły i otynkowany. Wzniesiony został na planie wydłużonego prostokąta z ryzalitem w osiach elewacji frontowej i ogrodowej. Ryzalit w elewacji frontowej przedłużony jest czterokolumnowym portykiem, natomiast ryzalit w elewacji ogrodowej został zamknięty trójbocznie, w którym na wysokości parteru rozbudowano balkon – taras. Bryła pałacu zwieńczona jest dachem czterospadowym, portyki kryte są dachami dwuspadowymi z kalenicami ustawionymi prostopadłe do kalenicy dachu części głównej. Budynek usytuowany jest w centrum miejscowości Starożreby, na terenie parku w stylu klasycystycznym.

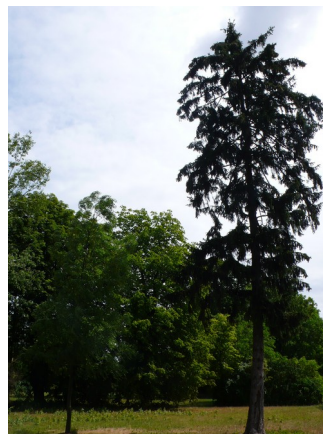

Ilustracja 7. Pałac murowany w Starożrebach

Ilustracja 8. Pałac murowany w Starożrebach

Założenia dworskie w Bromierzu, Bromierzyku, Nowej Górze i Starożrebach stanowią elementy zespołów dworsko-parkowych z zachowanymi **założeniami parkowymi**.

Park w Bromierzu powstał w II poł. XIX w. i na początku XX w.. Zajmuje powierzchnię 4,25 ha. Aleja dojazdowa z jednostronnym zadrzewieniem kasztanowcami prowadziła na dziedziniec wjazdowy znajdujący się przed zachodnią elewacją dworu. Działka wjazdowa tworzył trawnik z niską zielenią ozdobną i pojedynczymi drzewami na zewnętrznym obrzeżu drogi okalającej trawnik. W centralnej części parku usytuowany został duży staw o nieregularnym zarysie brzegów. Zadrzewienie jego brzegów stanowiły grupy drzew z dominacją lipy i olszy oraz pojedyncze drzewa takie jak kasztanowce i wierzby. Drugi mniejszy staw zlokalizowano w części północnej. Układ komunikacyjny na terenie parku tworzyły alejki spacerowe prowadzące do stawów i nad ich brzegami. Park posiada mało zróżnicowany drzewostan, występują gatunki liściaste jak olsza czarna, kasztanowiec biały i brzoza brodawkowata oraz robinia akacjowa, wierzba biała i sporadycznie dąb szypułkowy i topola. Wśród

gatunków iglastych występuje modrzew europejski i świerk pospolity.

Ilustracja 9. Park w Bromierzu

Ilustracja 10. Park w Bromierzu

Park w Bromierzyku powstał na przełomie XIX i XX w. jako park krajobrazowy. Zajmuje powierzchnię 4,4 ha. Na terenie parku oraz w jego bezpośrednim sąsiedztwie i na terenie wsi brak jest zbiorników wodnych. Park w pierwotnej wersji miał kształt pięciokąta. Z czytelnego układu pozostała jedynie gruntowa droga dojazdowa do dworu

leżąca na przedłużeniu drogi prowadzącej z miejscowości Bromierzyk Nowy. Układ pozostałych alei jest mocno zniekształcony i mało czytelny. Park posiada mało zróżnicowany drzewostan, przeważają gatunki liściaste głównie: lipa drobnolistna, brzoza brodawkowata oraz jesion wyniosły. Wśród gatunków iglastych występuje głównie świerk pospolity. Obecnie park jest mocno zarośnięty.

Ilustracja 11. Park w Bromierzyku

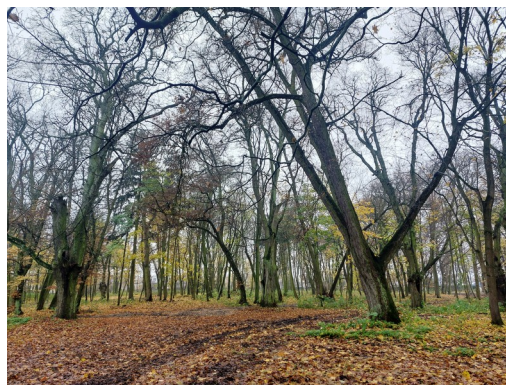

Ilustracja 12. Park w Bromierzyku

Park w Nowej Górze powstał na początku XIX w. i zajmował powierzchnię 1,3 ha. Obecnie jest to niewielki park krajobrazowy, zachowany w stanie szczątkowym z uwagi na późniejszą lokalizację na jego terenie budynku ośrodka zdrowia, szkoły oraz boiska szkolnego. Usytuowany jest bezpośrednio przy drodze krajowej nr 10, po jej południowej stronie. Podjazd główny znajduje się po stronie wschodniej dworu, natomiast założenie o charakterze parkowo-użytkowym po przeciwnej stronie budynku. Kompozycja najbliższego otoczenia dwory wiązała się z główną osią budynku. Osowość tego założenia podkreślają lipy symetrycznie rozmieszczone po obu stronach elewacji parkowej - wschodniej i gazon na osi po stronie elewacji frontowej – zachodniej. Park posiada mało zróżnicowany drzewostan, przeważają gatunki liściaste głównie: brzoza brodawkowata, robinia akacjowa, klon pospolity oraz lipa drobnolistna, kasztanowiec

biały, jesion wyniosły i topole. Wśród gatunków iglastych występuje głównie świerk pospolity.

Ilustracja 13. Park w Nowej Górze

Ilustracja 14. Park w Starożrebach

Park w Starożrebach powstał prawdopodobnie już w XVII w., jednak uległ przekomponowaniu na początku XIX w. zajmuje powierzchnię 9,0 ha w tym 1,1 ha zajmują stawy. Założony został w stylu klasycystycznym. Głównym akcentem kompozycyjnym parku były dwie osie widokowe. Pierwsza biegnie od południowej elewacji pałacu w kierunku małego stawu zlokalizowanego w części południowej parku, druga zaś od elewacji północnej pałacu w kierunku dużego stawu usytuowanego w północnej części parku. Kompozycję parku podkreśla aleja grabowa zakończona półkoliście, posadzona symetrycznie w stosunku do pałacu, po jego południowej stronie. Wzdłuż wschodniej granicy parku znajduje się aleja wjazdowa do której prowadzi zabytkowa brama wjazdowa od strony północno – wschodniego narożnika parku. Aleja biegnąca wzdłuż wschodniej granicy parku rozgałęzia się na wysokości pałacu i przechodzi w aleję prowadzącą przed elewację północną z głównym wejściem do budynku. Park posiada dość zróżnicowany drzewostan, przeważają gatunki liściaste głównie: grab pospolity, klon ostrolistny, jesion wyniosły, kasztanowiec, brzoza brodawkowata, lipa drobnolistna, olcha szara, topola i wiąz. Wśród gatunków iglastych występuje głównie świerk pospolity i srebrny oraz sosna wejmutka.

Ponadto na terenie gminy znajdują się również **parki w Opatówcu i Piącznie** założone w XIX w. parki te nie posiadają dokumentacji ewidencyjnej.

Dość licznie reprezentowane na terenie gminy są zabytkowe **obiekty sakralne**, do których zaliczyć należy kościoły i dzwonnice. Na terenie gminy znajdują się 4 obiekty zabytkowe o charakterze sakralnym, w tym 2 kościoły parafialne:

- p.w. św. Jakuba Apostoła w Nowej Górze,
- p.w. śś. Aniołów Stróżów w Starożrebach

z przynależnymi do nich dzwonicami.

Kościół parafialny p.w. św. Jakuba Apostoła w Nowej Górze (parafia pod tym samym wezwaniem) został zbudowany w 1839 roku prawdopodobnie z wykorzystaniem starszego budulca z poprzedniego kościoła. Jego pierwsza restauracja odbyła się w 1894 roku a w 1955 roku i w latach 1965 – 1966 zostały przeprowadzone bieżące prace remontowe. Kościół położony jest na terenie zadrzewionego terenu zespołu kościelnego, w centrum miejscowości, po północnej stronie drogi krajowej nr 10. Drewniany kościół o konstrukcji zrębowej jest świątynia orientowaną, wzniesioną na otynkowanej podmurówce. Kościół zbudowany jest na planie wydłużonego prostokąta, główny korpus przykryty został dachem dwuspadowym, kaplica i dawna kruchta dachem pulpitowym a zakrystia wielospadowym. W połowie długości korpusu kościoła, na kalenicy wznosi się ośmioboczna sygnaturka z cebulastym hełmem blaszanym.

Ilustracja 15. Kościół w Nowej Górze

Dzwonnica w Nowej Górze (przy kościele parafialnym p.w. św. Jakuba Apostoła) została wzniesiona w końcu XIX w. prawdopodobnie razem z ogrodzeniem zespołu kościelnego. Usytuowana została w jego północnej części, wzdłuż osi wschód – zachód, wkomponowana w murowane z kamienia polnego ogrodzenie cmentarza przykościelnego. Dzwonnica wymurowana jest z nieotynkowanej cegły, w formie portyku na który składają się cztery filary połączone u góry trzema ostrołukowymi arkadami (z czego środkowa jest najszersza i najwyższa). Całość zwieńczona jest dwuspadowym daszkiem.

Ilustracja 16. Dzwonnica w Nowej Górze

Kościół parafialny p.w. śś. Stróżów w Starożrebach (parafia

Aniołów

p.w. św.

Onufrego) wzniesiony został w stylu neogotyckim, w latach 1855 – 1858 z fundacji Anieli z Porczyńskich Bromirskiej wg projektu architekta Józefa Górskiego. Po zakończeniu budowy wzniesiono wieżę zaprojektowaną przez architekta Wojciecha Bobińskiego. Świątynia była restaurowana w latach 1915 -1916 i w 1924 roku, jednak w czasie II wojny światowej (służyła jako magazyn) została poważnie uszkodzona i w czasach powojennych wyremontowana. Kościół położony w północnej części miejscowości wzdłuż osi północ – południe na terenie zadrzewionego zespołu kościelnego. Kościół wymurowany jest z nieotynkowanej cegły, na planie prostokąta w typie halowym, przykryty dachem dwuspadowym. Na osi centralnej, w fasadzie wzniesiono czworoboczną wieżę przechodzącą w ośmiobok zwieńczoną hełmem ostrosłupowym. W 1924 roku ściany wnętrza zostały ozdobione architektoniczną polichromią wykonaną przez Władysława Drapiewskiego.

Ilustracja 17. Kościół w Starożrebach

Dzwonnica w Starożrebach przy kościele parafialnym p.w. śś. Aniołów Stróżów została wzniesiona w końcu XIX w. w stylu eklektycznym. Usytuowana jest w południowo – wschodnim narożniku i wkomponowana w murowane ogrodzenie cmentarza przykościelnego. Dzwonnica wymurowana jest z nieotynkowanej cegły, na planie kwadratu. Wejście do dzwonnicy znajduje się od strony zachodniej i północnej.

Ilustracja 18. Dzwonnica w Starożrebach

Do zabytków objętych ochroną należą również **cmentarze**, które są nieodzowną częścią funkcjonowania każdego społeczeństwa. Poszanowanie dla zmarłych i pamięć o nich na stałe wpisała się do tradycji terenów Polski, a miejsca pochówków stanowią nierozzerwalną część krajobrazu kulturowego. Na terenie gminy znajdują się 3 cmentarze, są to:

- cmentarz grzebalny rzymsko-katolicki w Nowej Górze,
- cmentarz przykościelny przy kościele parafialnym p.w. św. Jakuba Apostoła w Nowej Górze,
- teren w obrębie muru cmentarnego przy kościele parafialnym p.w. śś. Aniołów Stróżów w Starożrebach.

Cmentarz grzebalny rzymsko-katolicki w Nowej Górze, założony został prawdopodobnie w 1839 roku. Zajmuje on powierzchnię 1,6 ha. Położony jest na południu miejscowości, po zachodniej stronie drogi prowadzącej z Góry do Bulkowa. Został zaprojektowany w kształcie prostokąta z dwoma prostopadłymi do bramy alejkami i trzema przecinającymi je alejkami poprzecznymi. Całość układu jest czytelna. Najstarszy istniejący nagrobek Franciszka Żochowskiego pochodzi z 1848 roku.

Cmentarz przykościelny przy kościele parafialnym p.w. św. Jakuba Apostoła w Nowej Górze, został zaprojektowany w kształcie nieregularnego ośmioboku. Obejmuje on teren pomiędzy kościołem a murowanym z cegły ogrodzeniem. Obecnie cmentarz jest nieczynny, brak na nim widocznych śladów miejsc pochówku. Drzewostan usytuowany wzdłuż ogrodzenia zachował się w stanie bardzo dobrym.

Teren w obrębie muru cmentarnego przy kościele parafialnym p.w. śś. Aniołów Stróżów w Starożrebach, zajmuje on powierzchnię 2,5 ha. Teren usytuowany w północnej części miejscowości na północ od kościoła. Założony w II ćw. XIX w. Najstarszy istniejący nagrobek Michasia Kocińskiego pochodzi z 1883 roku. Cmentarz ma kształt regularny, zbliżony do prostokąta o czytelnym układzie alejek oraz dobrze zachowanej zieleni.

Wśród obiektów zabytkowych znajdują się także **młyny i wiatraki**.

Młyn wodny – drewniany w Bylinie, wzniesiony został na początku XX w. nad rzeką Płonką, uległ spaleni.

Młyn murowany w Starożrebach przy placu Bojowników nr 1, wybudowany w 1938 roku w centrum miejscowości, obecnie połączony jest z domem mieszkalnym.

Młyn parowy – murowany w Starożrebach-Kolonia nr 5, powstał w 1918 roku, wzniesiony na osi północ – południe z nietynkowanej cegły, jako budynek dwukondygnacyjny przykryty dachem dwuspadowym. Obecnie jest to budynek opuszczony z nieogrodzonym terenem. Budynek w złym stanie technicznym, z częściowo zawalonym dachem od strony północnej.

Wiatrak – obecnie młyn elektryczny w Przedpełcach, wzniesiony jako budynek drewniano – murowany w 1929 roku, następnie przebudowany na młyn elektryczny. W 1995 roku część drewniana uległa całkowitemu spaleni, następnie została odbudowana jako murowana. Obiekt uległ znacznym przekształceniom i rozbudowie. Obecnie pełni on swoją pierwotną funkcję.

Wiatrak – obecnie młyn elektryczny w Rogowie, jest to budynek drewniany wybudowany na początku XX w.. W 1936 roku został on przeniesiony z Bulkowa do Rogowa a następnie przebudowany na młyn elektryczny. Obecnie jest on nieużytkowany.

Wiatrak drewniany w Starożrebach przy ulicy Wiatracznej nr 8, wybudowany jako drewniany jako wiatrak typu koźlak w 1927 roku, następnie przebudowany na młyn elektryczny w 1995 r. Użytkowany był do roku 2003, zachowany jest w bardzo dobrym stanie z pełnym wyposażeniem wewnętrznym.

Ilustracja 19. Wiatrak w Rogowie

Ilustracja 20. Wiatrak drewniany w Starożrebach

Wśród innych obiektów zabytkowych znajduje się **dom mieszkalny – dawny zajazd w Starożrebach przy ulicy Płockiej 47**. Wzniesiony został w I połowie XIX w. jako budynek parterowy z piętrowym ryzalitem od strony elewacji frontowej, podpiwniczony, murowany z cegły tynkowanej, posadowiony na fundamentach z łamanego kamienia polnego. Zajazd położony jest w centrum miejscowości po północnej stronie drogi wojewódzkiej nr 567, z elewacją frontową od strony południowej. Budynek był przykryty dachem dwuspadowym. Obecnie pozostała tylko część budynku.

Ilustracja 21. Dom mieszkalny – dawny zajazd w Starożrebach

6.2.4. Układ ruralistyczny - Starożreby.

Cennym założeniem przestrzennym na terenie gminy jest układ ruralistyczny w Starożrebach. Został on zaplanowany prawdopodobnie na początku XIX w. przez architekta Hilarego Szpilowskiego, który projektował wówczas przebudowę rezydencji willowej na pałac klasycystyczny dla Onufrego Bromirskiego. Zakładał on zaprojektowanie i ukształtowanie krajobrazu miejscowości za pomocą otwartych terenów i wkomponowanej w nie zabudowy kubaturowej. Charakteryzuje się on dość rozległym obszarowo układem przestrzennym. Obejmuje teren zespołu pałacowo – parkowego, dalej biegnie w kierunku północnym dzisiejszymi ulicami Wieczorka i Szkolną i kończy się terenem zespołu kościelnego p.w. śś. Aniołów Stróżów wraz z przyległym cmentarzem. Układ posiada wykształcony ośrodek lokacyjny w postaci wydłużonego rynku (obecnie Plac Bojowników). Prawdopodobnie zabudowa rynku była zwarta, jednokondygnacyjna, ustawiona kalenicowo.

Obecnie układ między zespołem pałacowo – parkowym a pozostałym teren rozdziela droga wojewódzka nr 567.

6.2.5. Zabytki ruchome

Na terenie gminy Starożreby znajdują się liczne zabytki ruchome wpisane do wojewódzkiej ewidencji zabytków województwa mazowieckiego. Są to elementy wystroju i wyposażenia wnętrza zabytkowego kościoła parafialnego p.w. śś. Aniołów Stróżów w Starożrebach, takie jak:

- kartusz herbu na wieży kościoła,
- tablica fundacyjna kościoła,
- epitafia i tablice pamiątkowe,
- ołtarz główny i ołtarze boczne,
- chrzcielnica,
- tabernakulum i szafka tabernakulum,
- obrazy,
- krucyfiksy, krzyż ołtarzowy, relikwiarz, pektorał,
- monstrancja, kielich mszalny, puszki mszalne,
- ornat.

Pochodzą one z różnych okresów, najstarsze z nich to późnogotycki krucyfix z XVI w., renesansowy pektorał z relikwią św. Teresy z II połowy XVI w. oraz barokowa chrzcielnica, którą datuje się na II poł. XVII w. Wśród zabytków ruchomych liczne są także epitafia i tablice pamiątkowe pochodzące z lat 1852 – 1855 i znajdujące się w prezbiterium kościoła.

W trakcie inspekcji przeprowadzonych w 2005 r. i 2014 r. stwierdzono brak pektorału oraz dwóch puszek mszalnych pochodzących z III/IV ćw. XVII w. oraz z XIX w..

6.2.6. Zabytki archeologiczne

Zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, opiece i ochronie podlegają, bez względu na stan zachowania zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Na terenie gminy Starożreby znajduje się 170 stanowisk archeologicznych wpisanych do gminnej ewidencji zabytków archeologicznych, w tym 11 stanowisk archiwalnych (niezweryfikowanych i niepotwierdzonych w terenie). Żadne spośród wszystkich 170 stanowisk archeologicznych nie zostało wpisanych do rejestru zabytków.

Teren gminy został podzielony na 7 obszarów AZP:

- Obszar APZ 47 – 56 do którego należą miejscowości:
 - Przeciszewo Nowe – 11 stanowisk,
 - Przeciszewo – 5 stanowiska.
- Obszar APZ 47 – 57 do którego należą miejscowości:
 - Bromierzyk – 12 stanowisk,
 - Bromierz – 2 stanowiska,
 - Dłużniewo Duże – 2 stanowiska,
 - Dłużniewo Małe – 3 stanowiska,
 - Przedbórz – 2 stanowiska,
 - Bromierz Nowy – 4 stanowiska
 - Dłużniewo – 1 stanowisko.
- Obszar APZ 48 – 56 do którego należą miejscowości:
 - Starożreby – 9 stanowisk,
 - Dąbrusk – 4 stanowiska,
 - Sędek – 2 stanowiska,
 - Mieczyno – 1 stanowisko,
 - Starożreby Nowe – 1 stanowisko,
 - Stoplin – 2 stanowiska,
 - Słomkowo – 3 stanowiska,
 - Przedpełce – 1 stanowisko,
 - Mikołajewo – 3 stanowiska,
 - Aleksandrowo – 5 stanowisk.
- Obszar APZ 48 – 57 do którego należą miejscowości:
 - Bylino – 8 stanowisk,
 - Żochowo – 4 stanowiska,
 - Sarzyn – 13 stanowisk,
 - Zdziar Wielki – 5 stanowisk,

- Worowice Wroby – 1 stanowisko,
- Begno – 1 stanowisko,
- Zdziar Mały – 7 stanowisk,
- Żochowo Stare – 1 stanowisko,
- Nowa Góra – 3 stanowiska,
- Góra Wieś – 2 stanowiska,
- Góra – 2 stanowiska,
- Słomkowo – 1 stanowisko,
- Bromierzyk – 1 stanowisko,
- Zdziar-Łopatki – 2 stanowiska,
- Marychów – 1 stanowisko.
- Obszar APZ 48 – 58 do którego należą miejscowości:
 - Rogowo Fałęcin – 15 stanowisk,
 - Nowa Wieś – 2 stanowiska,
 - Płonna Pomianowo – 4 stanowiska,
 - Żochowo – 3 stanowiska,
 - Rostkowo Orszymowice – 3 stanowiska,
 - Błazewice – 2 stanowisko,
 - Krzywanice – 2 stanowiska
 - Karwowo Orszymowice – 1 stanowisko.
- Obszar APZ 49 – 57 do którego należą miejscowości:
 - Szulbory – 1 stanowisko,
 - Nowa Wieś – 1 stanowisko,
 - Rogowo Nowe – 1 stanowisko,
 - Begno – 1 stanowisko.
- Obszar APZ 49 – 58 do którego należą miejscowości:
 - Nowa Wieś – 7 stanowisk,
 - Rogowo Fałęcin – 2 stanowiska.

Zabytki archeologiczne znajdujące się na terenie gminy reprezentują różne epoki: kamienia, brązu, starożytności, średniowiecza oraz nowożytności. Są to ślady osadnictwa, osad, cmentarzysk, punkty osadnicze.

Zabytki archeologiczne na terenie gminy reprezentują również różne kultury, między innymi kulturę pucharów lejkowatych, ceramiki sznurowej, ceramiki grzebykowo – dołkowej oraz kulturę wielbarską, łużycką, polską i staropolską.

Najstarsze zabytki archeologiczne to ślady osadnictwa pochodzące z epoki kamienia znajdujące się w miejscowości Bylino, z okresu mezolitu, neolitu oraz epoki brązu. Do najstarszych zabytków archeologicznych należą również odkryta w miejscowości Bromierz Nowy osada pochodząca z okresu neolitu i reprezentująca kulturę ceramiki grzebykowo – dołkowej oraz archiwalne stanowisko w miejscowości Zdziar – Łopatki, którego chronologia określana jest na okres neolitu, a kultura amfor

kulistych. Jednym z cenniejszych odkryć archeologicznych, które miało miejsce na obszarze Słomkowo, było znalezienie dużej ilości cennych monet z XVI w.. Znaleźisko to zostało później szeroko opisane w literaturze.

Najliczniejszą grupę wśród zabytków archeologicznych stanowią osady oraz ślady osadnictwa. Mniej liczne są stanowiska archeologiczne o funkcji obiektu określonej jako cmentarzysko, punkt osadniczy, osada produkcyjna.

Zdecydowana większość stanowisk to stanowiska pradziejowe „nieokreślone” oraz pochodzące z okresu średniowiecza i okresu nowożytnego.

Wszystkie stanowiska archeologiczne znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji stanowisk archeologicznych zostały ujęte w Gminnej ewidencji zabytków, dla wszystkich sporządzone zostały karty adresowe. Stanowiska nie potwierdzone w terenie opisano w kartach adresowych jako archiwalne.

Wykaz stanowisk archeologicznych znajdujących się na terenie gminy Starożreby zamieszczono w Załączniku nr 2 do niniejszego opracowania.

6.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Rejestr zabytków, dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytki nieruchome i zabytki ruchome; nie wpisuje się zabytków wpisanych do inwentarza muzeum lub wchodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

Na terenie gminy Starożreby prawną formą ochrony objęte są wpisane do rejestru zabytków nieruchomych następujące obiekty zabytkowe, znajdujące się w miejscowościach:

- **Bromierzyk:**
 - dwór murowany, nr rej. **563** decyzja z dnia 31.08.1987 r. ,
 - park podworski, nr rej. **563** decyzja z dnia 31.08.1987 r.,
 - spichlerz, nr rej. **563** decyzja z dnia 31.08.1987 r..
- **Nowa Góra:**
 - cmentarz przykościelny przy kościele parafialnym p. w. św. Jakuba Apostoła, nr rej. **237** decyzja z dnia 29.01.1979 r.,

- dzwonnica przy kościele parafialnym p. w. św. Jakuba Apostoła, nr rej. **237** decyzja z dnia 29.01.1979 r. ,
- kościół parafialny p. w. św. Jakuba Apostoła, nr rej. **237** decyzja z dnia 29.01.1979 r.,
- dwór murowany, nr rej. **236/1442/75W** decyzja z dnia 22.05.1975 r.,
- park podworski, nr rej. **573** decyzja z dnia 02.09.1987 r..
- **Starożreby:**
 - dom mieszkalny – dawny zajazd, nr rej. **144/554/62W** decyzja z dnia 30.03.1962 r.,
 - dzwonnica murowana przy kościele parafialnym p. w. śś. Aniołów Stróżów, nr rej. **457** decyzja z dnia 16.09.1978 r.,
 - kościół parafialny p. w. śś. Aniołów Stróżów, nr rej. **457** decyzja z dnia 16.09.1978 r.,
 - teren w obrębie muru cmentarnego przy kościele parafialnym p. w. śś. Aniołów Stróżów, nr rej. **457** decyzja z dnia 16.09.1978 r.,
 - pałac, nr rej. **31/108W** decyzja z dnia 25.01.1958 r.,
 - lamus w założeniu pałacowym, nr rej. **31/108W** decyzja z dnia 25.01.1958 r.,
 - park pałacowy, nr rej. **31/108W** decyzja z dnia 25.01.1958 r..

Na terenie gminy Starożreby nie występują takie formy ochrony zabytków jak pomniki historii, parki kulturowe oraz formy ochrony ustalone w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, w decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu oraz innych decyzjach określonych w ustawie.

6.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

W Gminnej ewidencji zabytków przyjętej Zarządzeniem Nr 42/2016 Wójta Gminy Starożreby z dnia 03.11.2016 r. znajduje się 28 kart adresowych sporządzonych dla zabytków nieruchomych, w tym dla 15 zabytków wpisanych do rejestru zabytków. Karty adresowe Gminnej ewidencji zabytków obejmują m.in.: zespoły pałacowo – parkowe i dworsko – parkowe, zespoły kościelne, cmentarze, młyny i wiatraki oraz dom murowany.

Większość, tj. trzynaście obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy stanowi własność prywatną, siedem jest własnością kościelną i kolejne siedem obiektów to własność komunalna.

Wykaz zabytków nieruchomych znajdujących się na terenie gminy Starożreby zamieszczono w Załączniku nr 1 do niniejszego opracowania.

Na terenie gminy Starożreby znajduje się 170 stanowisk archeologicznych, żadne spośród nich nie zostało wpisane do rejestru zabytków. Ponadto 11 stanowisk nie zostało zweryfikowanych w terenie. Wszystkie stanowiska zostały ujęte w Gminnej ewidencji zabytków, dla wszystkich sporządzono karty adresowe.

Wykaz stanowisk archeologicznych znajdujących się na terenie gminy Starożreby zamieszczono w Załączniku nr 2 do niniejszego opracowania.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Aby móc określić strategiczne cele priorytetowe oraz kierunki działań i zadania w ramach Programu opieki nad zabytkami, niezbędne jest wykonanie analizy mocnych oraz słabych stron gminy oraz szans i zagrożeń płynących z otoczenia zewnętrznego. W tym celu posłużono się analizą SWOT, która umożliwia uporządkowanie czynników wewnętrznych i zewnętrznych oraz dokonanie oceny i określenie co może pomóc w realizacji celów (mocne strony i szanse) a co może być przeszkodą, którą należy przezwyciężyć lub zminimalizować dla osiągnięcia pożądanego rezultatu.

Analiza SWOT

Mocne strony	Słabe strony
1. Duża liczba i różnorodność obiektów zabytkowych tworzących zasoby dziedzictwa kulturowego gminy (młyny, wiatraki, założenia dworsko – parkowe, zespoły kościelne, cmentarze oraz stanowiska archeologiczne) 2. Występowanie na terenie gminy cennych zespołów: pałacowo – parkowego i dworsko – parkowych. 3. Podjęcie przez Gminę działań zmierzających do wyremontowania i adaptacji pałacu w Starożrebach i dworu w Nowej Górze. 4. Korzystne położenie w sąsiedztwie dużych aglomeracji miejskich: Płock, Warszawa, Toruń oraz korzystny układ komunikacyjny w relacjach wewnętrznych i w powiązaniu z obszarami sąsiednimi w skali regionalnej, stwarzające dogodne warunki do rozwoju turystyki i rekreacji oraz promocji zasobów dziedzictwa historycznego i kulturowego. 5. Uwzględnienie zagadnień dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego w planowaniu przestrzennym gminy: w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz w projekcie planu ogólnego gminy. 6. Partnerskie podejście władz gminy do rozwiązywania wspólnych problemów. 7. Przynależność gminy do Związku Gmin Regionu Płockiego a także do Stowarzyszenia Rozwoju Ziemi Płockiej, Lokalnej Grupy Wsparcia – Przyjazne Mazowsze oraz Partnerstwa „Obszar	1. Niezadawalający stan zabytkowych obiektów; niektóre wymagają przeprowadzenia kompleksowych prac remontowych i konserwatorskich. 2. Postępująca degradacja cennych obiektów zabytkowych. 3. Pozostawianie części obiektów zabytkowych w prywatnej własności, właściciele nie posiadają odpowiednich środków finansowych umożliwiających prowadzenie prac remontowych i konserwatorskich. 4. Drzewostany i zieleń parków podworskich wymagająca rewaloryzacji i rewitalizacji. 5. Brak oznaczeń i tablic informacyjnych dotyczących obiektów zabytkowych. 6. Słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna: baza noclegowa, gastronomiczna, szlaki turystyczne, ścieżki rowerowe, propagująca walory kulturowe gminy. 7. Ograniczony budżet gminy. 8. Brak powszechnej wiedzy i świadomości mieszkańców dotyczącej ochrony zabytków i ich znaczenia dla rozwoju gminy.

funkcjonalny miasta Płocka”.	
Szanse	Zagrożenia
1. Możliwość pozyskania środków finansowych na ochronę dziedzictwa kulturowego z różnych źródeł – unijnych, państwowych, samorządowych na poziomie województwa. 2. Rosnąca rola samorządu lokalnego oraz wojewódzkiego polegająca na uwzględnianiu problemów dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami w strategiach, programach i planach rozwoju. 3. Korzystne tendencje i prognozy w zakresie rozwoju turystyki kulturowej, edukacyjnej. 4. Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego jako elementu promocji gminy. 5. Współpraca z Lokalną Grupą Wsparcia „Przyjazne Mazowsze” oraz udział w Partnerstwie „Obszar funkcyjny miasta Płocka”.	1. Brak wystarczających środków finansowych na potrzeby związane z ochroną i opieką nad zabytkami, które z uwagi na ich zły stan wymagają dużych nakładów pieniężnych. 2. Wzrost liczby zadań zleczanych gminom bez odpowiedniego wsparcia finansowego i możliwości zwiększenia zatrudnienia. 3. Brak właściwych zabiegów pielęgnacyjnych i rewaloryzacyjnych zabytkowego drzewostanu powodujący zacieranie się założeń kompozycji parków podworskich i pałacowego. 4. Nie korzystanie z funduszy z Unii Europejskiej na ochronę dziedzictwa kulturowego, niedostateczna aktywizacja w pozyskiwaniu środków unijnych. 5. Klęski żywiołowe, zdarzenia losowe.

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej gminy Starożreby, problemów, mocnych stron, szans i zagrożeń w rozwoju gminy, sformułowano 3 cele strategiczne niezbędne do realizacji w ramach gminnego programu opieki nad zabytkami. Zostały one opisane w rozdziale 7 niniejszego opracowania.

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Starożreby na lata 2025 – 2028 jest dokumentem określającym politykę samorządu gminnego w zakresie sprawowania opieki nad dziedzictwem kulturowym oraz jego racjonalnym wykorzystaniem. Jest on aktualizacją Gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2015 – 2018 przyjętego Uchwałą Nr 105/XIX/2016 Rady Gminy Starożreby z dnia 20 listopada 2016 r..

Głównym zamierzeniem Programu jest stworzenie warunków dla kreowania i realizowania zadań z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami na terenie gminy oraz wykorzystanie dziedzictwa kulturowego jako czynnika wpływającego na rozwój gospodarczy i społeczny.

Układ zamierzeń zawartych w Programie ma charakter hierarchiczny. Budują go następujące elementy: priorytety, kierunki działań i przyporządkowane im zadania. Przyjęta w Programie struktura powiązań poszczególnych elementów przedstawiona została w formie tabelarycznej zamieszczonej w rozdziale 8.1. niniejszego opracowania.

Świadome zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego stanowi podstawę wykorzystania jego potencjału dla rozwoju gminy. Włączając dziedzictwo kulturowe w obieg gospodarczy, w zagospodarowaniu i eksploatacji obiektów zabytkowych trzeba pamiętać o zachowaniu priorytetu ochrony dziedzictwa. Wymagana jest przy tym zmiana świadomości społeczeństwa w kwestii ochrony szeroko pojętej przestrzeni kulturowej jako dobra publicznego, ale także umiejętnego wykorzystania obiektów zabytkowych z możliwością uzyskania korzyści dla ich właścicieli.

Przy określaniu strategicznych obszarów opieki nad zabytkami w gminie Starożreby uwzględniono diagnozę stanu środowiska kulturowego oraz zapisy analizy SWOT. Dokonano identyfikacji konfliktów i zagrożeń przestrzeni kulturowej, następnie ustalono priorytety polityki samorządu gminnego w sferze opieki nad zabytkami oraz sformułowano kierunki działań, którym przyporządkowane są zadania służące realizacji wyzwań dotyczących ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego.

W Programie opieki nad zabytkami gminy Starożreby na lata 2015 - 2018 wyznaczono trzy główne priorytety oraz przypisane im kierunki działań i zadania:

Priorytet I : Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno - gospodarczego gminy

Kierunki działań:

- Zahamowanie procesu degradacji zabytków i tworzenie warunków do poprawy stanu ich zachowania
- Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne
- Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

Priorytet II : Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

Kierunki działań:

- Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego
- Ochrona historycznych układów ruralistycznych na obszarach wiejskich

Priorytet III : Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości

Kierunki działań:

- Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy
- Edukacja i popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym gminy
- Promocja i kreowanie produktów turystyki kulturowej

Większość z nich ma charakter długofalowy i nie została zrealizowana w okresie obowiązywania programu. W związku z powyższym pozostają one do realizacji w kolejnych latach.

W latach 2020 – 2025 Gmina Starożreby realizując między innymi założenia programu opieki nad zabytkami, kupiła zabytkowy pałac w Starożrebach, wykonała przy nim prace zabezpieczające oraz wykonała projekt adaptacji obiektu na siedzibę Urzędu Gminy. Sfinansowała również opracowanie ekspertyz i programu prac konserwatorskich dla zabytkowego budynku dworu w Nowej Górze; budynek ma być zaadoptowany na przedszkole.

Lata	Zrealizowane zadanie	Koszty	Źródło finansowania
2020	Opracowanie ekspertyz, inwentaryzacji i programu prac konserwatorskich obiektu dworu z końca XIX w. Nowa Góra	17 104,04 zł	8000 zł – dotacja WUOZ w Warszawie 9104,04 zł – środki własne
2022	Zakup zabudowanej nieruchomości położonej w Starożrebach – Pałac w Starożrebach	1673 065,80 zł	Środki własne
2023	Zabezpieczenie otworów okiennych i drzwiowych w Pałacu w Starożrebach	10073,47 zł	Środki własne
2024	Wykonanie prac zabezpieczających – Pałac w Starożrebach	22 000 zł	Środki własne
	Wykonanie ekspertyz i badań konserwatorskich do opracowanie projektu adaptacji – Pałac w Starożrebach	135 300 zł	60000 zł - dotacja WUOZ w Warszawie 75 300 zł środki własne
2025	Oczyszczanie stawu przy Pałacu w Starożrebach	159 000 zł	Środki własne
	Remont i renowacja kościoła w Starożrebach	510 000 zł	499 500 zł – dotacja Fundusz Przeciwdziałania Covid-19 Rządowy Program Odbudowy Zabytków 10 500 zł – środki własne

8.1. Priorytety, kierunki działań i zadania programu opieki nad zabytkami

Priorytet I : Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno – gospodarczego gminy	
Kierunki działań:	Zadania:
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i tworzenie warunków do poprawy stanu ich zachowania	• Kontynuowanie prac związanych z rewaloryzacją i adaptacją do nowych funkcji obiektów zabytkowych będących własnością gminy. • Zabezpieczenie przed niszczeniem i dewastacją, opracowanie ekspertyzy oraz inwentaryzacji stanu zachowania zabytkowego spichlerza stanowiącego własność gminy. • Zmiana sposobu użytkowania lub adaptacja nieużytkowanych obiektów zabytkowych będących własności gminy do nowych funkcji. • Rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni (parków podworskich i parku pałacowego) stanowiących własność

	gminy. • Wspieranie i stymulowanie działań zmierzających do rewaloryzacji zespołów zabytkowej zieleni. • Podejmowanie starań o pozyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy. • Wspieranie i pomoc w uzyskaniu dofinansowania prac rewaloryzacyjnych i remontowo – konserwatorskich przy obiektach zabytkowych niebędących własnością gminy. • Popularyzacja i promowanie dobrych praktyk w zakresie utrzymania obiektów zabytkowych poprzez organizowanie działań o charakterze edukacyjnym.
Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne	• Stymulowanie prowadzenia bieżących prac porządkowych przy zabytkowych zespołach zieleni, cmentarzach i innych zabytkach nieruchomych. • Popularyzacja iluminacji zwiększającej ekspozycję i atrakcyjność najcenniejszych zabytków • Wdrożenie wprowadzenia oznaczeń i tablic informacyjnych o obiektach zabytkowych, wprowadzenie dodatkowych oznaczeń na drogach gminnych i powiatowych ułatwiających dojazd do obiektów zabytkowych.
Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami	• Współpraca z urzędami pracy w zakresie pozyskania osób bezrobotnych dla prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych i porządkowych przy zabytkach i w ich bezpośrednim sąsiedztwie. • Wspieranie funkcjonowania i rozwoju Gminnego Ośrodka Kultury • Wspieranie rozwoju muzeów lokalnych, skansenów itp.
Priorytet II : Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego	
Kierunki działań:	Zadania:
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	• Ochrona ekspozycji i osi widokowych obiektów zabytkowych. • Ochrona historycznie ukształtowanych założeń parkowych. • Egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (głównie w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji). • Popularyzacja dobrych praktyk projektowych przy zabytkach a także zagospodarowaniu obszarów oraz terenów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo.
Ochrona historycznych układów ruralistycznych na obszarach wiejskich	• Poprawa ładu przestrzennego wsi oraz zapobieganie rozpraszaniu osadnictwa poprzez: – ochronę historycznie ukształtowanego układu dróg, historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, historycznego układu ruralistycznego miejscowości Starożreby, – wyznaczanie w planach zagospodarowania przestrzennego nowych terenów pod zabudowę z preferowaniem zasady kontynuacji historycznych

	układów.
Priorytet III : Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości	
Kierunki działań:	Zadania:
Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	• Udostępnienie informacji o zabytkach na stronie internetowej gminy. • Rozpowszechnianie w miejscach ogólnodostępnych ulotek i folderów informacyjnych dotyczących walorów kulturowych gminy. • Umieszczenie tablic informacyjnych przy obiektach zabytkowych popularyzujących informacje o ich wartościach historycznych. • Opracowanie mapy zabytków gminy, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego.
Edukacja i popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym gminy	• Wspieranie realizacji konkursów wiedzy o dziedzictwie kulturowym gminy, wystaw i innych działań edukacyjnych. • Wspieranie publikacji i popularyzacja wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników itp.) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy. • Popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach, popularyzacja dobrych praktyk projektowych przy zabytkach, a także zagospodarowaniu obszarów oraz terenów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo. • Upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego przez system edukacji przedszkolnej i szkolnej. • Współpraca ze Stowarzyszeniem Rozwoju Ziemi Płockiej w upowszechnianiu wiedzy o spuściźnie historycznej gminy.
Promocja i kreowanie produktów turystyki kulturowej	• Tworzenie szlaków turystycznych (np. pieszych, rowerowych, konnych, samochodowych) wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego. • Utworzenie i modernizacja elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej. • Wprowadzenie zintegrowanego systemu informacji wizualnej (m.in. za pomocą tablic informacyjnych) obejmującego zasoby i wartości dziedzictwa kulturowego gminy. • Rozwijanie współpracy z innymi samorządami gminnymi w zakresie promocji i kreowania produktów turystyki kulturowej. • Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego w gospodarstwie i turystycznej promocji gminy.

9. INSTRUMENTY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podmiotem sporządzającym gminny program opieki nad zabytkami jest Burmistrz Miasta i Gminy Starożreby, program przyjmuje Rada Miejska w Starożrebach. Realizacja programu odbywać się będzie przez działania prowadzone przez władze samorządowe. Dla osiągnięcia określonych

w programie założeń konieczna jest współpraca z instytucjami i jednostkami podległymi samorządowi gminnemu oraz służbami Wojewody Mazowieckiego odpowiedzialnymi za ochronę zabytków. Celowe jest również nawiązanie współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz samorządem powiatowym i samorządami sąsiednich gmin. Istotne z punktu widzenia osiągnięcia założonych w programie rezultatów jest także przedsięwzięcie działań skierowanych do prywatnych właścicieli, osób lub instytucji władających obiektami zabytkowymi, w tym kościołów i związków wyznaniowych.

Do realizacji zadań określonych w Gminnym programie opieki nad zabytkami będą wykorzystywane następujące instrumenty:

1. Instrumenty prawne.

Instrumenty prawne obejmują dokumenty i działania wynikające z przepisów ustawowych, szczególnie z ustawy o samorządzie gminnym, ustawy o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami, ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, np.:

- strategie, plany rozwoju,
- studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (do czasu przyjęcia planu ogólnego gminy),
- plan ogólny gminy (po jego uchwaleniu), miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego,
- decyzje administracyjne.

2. Instrumenty finansowe.

Instrumenty finansowe to:

- finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy,
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz budżetu państwa, samorządu województwa,
- dotacje i dofinansowania na prace konserwatorskie i remontowe przyznawane ze środków zewnętrznych i wewnętrznych,
- nagrody i zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych,
- środki finansowe ze zbiorów społecznych.

3. Instrumenty koordynacji.

Instrumenty te wynikają z dokumentów samorządu województwa mazowieckiego, powiatu płockiego i dokumentów samorządu gminy Starożreby, do których zaliczyć należy między innymi:

- Strategię Rozwoju Kapitału Społecznego Województwa Mazowieckiego,
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego,
- Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Mazowieckim,
- Strategię Rozwoju Powiatu Płockiego,
- Strategię Rozwoju Gminy Starożreby.

Do instrumentów koordynacyjnych można włączyć także współpracę w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami z ośrodkami naukowymi i akademickimi, stowarzyszeniami, kościołami i związkami wyznaniowymi itp.

4. Instrumenty społeczne.

Współpraca samorządu gminnego z organizacjami społecznymi i innymi podmiotami oparta między innymi na umowach, porozumieniach zmierzających do aktywnego włączenia się społeczności lokalnej w realizację zadań związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego. Wszelkie działania samorządu gminnego o charakterze edukacyjnym i promocyjnym oraz prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

5. Instrumenty kontrolne.

Instrumenty kontrolne to przede wszystkim monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego, sporządzane okresowo sprawozdania z realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami, aktualizacja Gminnego programu opieki nad zabytkami oraz Gminnej ewidencji zabytków.

10. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zgodnie z art. 87 ust. 5 burmistrz sporządza, co 2 lata, sprawozdanie z realizacji programu, które przedstawia radzie miejskiej.

Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami uwzględniająca:

- wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami,
- efektywność ich wykonania.

Dla dokonania tej oceny niezbędne jest ustalenie kryteriów i wskaźników umożliwiających ocenę stopnia realizacji zadań ustalonych w programie.

Ustalono następujące kryteria prowadzenia oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami z podziałem na poszczególne priorytety:

Priorytet I : Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego	
Lp.	Kryteria i wskaźniki oceny:
1.	Poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami
2.	Wartość finansowa zrealizowanych prac remontowo – konserwatorskich i rewaloryzacji obiektów zabytkowych oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom.
3.	Liczba i wartość wystąpień o uzyskanie środków zewnętrznych.
4.	Liczba działań popularyzujących i promujących dobre praktyki w zakresie utrzymania obiektów zabytkowych.
5.	Liczba działań podjętych dla zwiększenia atrakcyjności zabytków
6.	Zakres działań i współpracy podejmowanych dla tworzenia miejsc pracy związanych z zabytkami.
Priorytet II : Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego	

Lp.	Kryteria i wskaźniki oceny:
1.	Sposób i zakres ochrony obiektów zabytkowych.
2.	Sposób i zakres ochrony ekspozycji obiektów zabytkowych.
3.	Sposób i zakres ochronę historycznego układu ruralistycznego.
Priorytet III : Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości	
Lp.	Kryteria i wskaźniki oceny:
1.	Sposób i zakres udostępnienia informacji o zabytkach na stronie internetowej gminy.
2.	Sposób i zakres udostępniania w miejscach ogólnodostępnych informacji dotyczących walorów kulturowych gminy.
3.	Liczba opracowanych, wydanych wydawnictw, w tym ulotek, folderów promocyjnych, map, przewodników itp.
4.	Liczba zrealizowanych tablic informacyjnych przy obiektach zabytkowych.
5.	Liczba zrealizowanych konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych i popularyzujących wiedzę o dziedzictwie kulturowym gminy.
6.	Liczba i długość utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych, konnych itp.
7.	Liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej.
8.	Sposób i zakres współpracy z innymi samorządami gminnymi w zakresie promocji i kreowania produktów turystyki kulturowej.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na właścicieli lub posiadaczy obowiązek sprawowania opieki nad zabytkiem, w szczególności prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie.

Źródłem finansowania ochrony i opieki nad zabytkami na terenie gminy Ilów mogą być:

- środki publiczne (budżet państwa, budżety jednostek samorządów terytorialnych wszystkich szczebli, środki Unii Europejskiej, inne źródła zagraniczne),
- środki prywatne (osób fizycznych, fundacji, osób prawnych, kościelnych itp.).

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określając w rozdziale 7 zasady finansowania opieki nad zabytkami, w art. 73 ustala, że „Osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie albo będąca

właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa, może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru (...). Szczegółowe warunki, tryb udzielania i sposób rozliczania dotacji celowej określa Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie i przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz.U. z 2017 r., poz.1674 z późn. zm.).

Ponadto, organy samorządu terytorialnego stosują ulgi i zwolnienia przewidziane w przepisach odrębnych, do których m.in. należy zaliczyć:

- Ustawę z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz.U. z 2024 r., poz.1145 z późn. zm.), która określa 50% obniżkę w wysokości wnoszonych opłat dla nieruchomości gruntowych wpisanych do rejestru zabytków z tytułu użytkowania wieczystego; właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę.
- Ustawę z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (tekst jednolity Dz.U. z 2025 r., poz.707) na mocy której zwalnia się od podatku od nieruchomości grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej,
- Ustawę z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym (tekst jednolity Dz.U. z 2024 r., poz.1176 z późn. zm.) na mocy której zwalnia się od podatku rolnego grunty wpisane do rejestru zabytków, pod warunkiem ich zagospodarowania i utrzymania zgodnie z przepisami o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Źródłem finansowania ochrony i opieki nad zabytkami mogą być:

Środki z budżetu państwa

Dla realizacji zadań z zakresu ochrony dziedzictwa narodowego można ubiegać się o wsparcie z funduszy krajowych pozostających w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Na podstawie §5 ust. 2a rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (tekst jednolity Dz.U. z 2025 r., poz.1380) Minister ogłasza na dany rok budżetowy listę programów wraz z alokacją środków finansowych. Liczba programów ogłaszanych w kolejnych latach jest zmienna.

Na rok 2026 ogłoszone zostały nabory do między innymi następujących programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

1. Program rządowy Ochrona zabytków

2. Program rządowy Ochrona zabytków archeologicznych
3. Program rządowy Kultura ludowa i tradycyjna

Program rządowy „Ochrona zabytków”, którego celem jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewitalizację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. Program dotyczy głównie zadań mających na celu zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku; ze szczególnym uwzględnieniem dofinansowania prac przy obiektach najbardziej zagrożonych oraz zabytkach najcenniejszych – wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznanych za Pomniki Historii oraz tych, posiadających wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Prognozowany budżet programu ogółem: 201.625.000 zł.

Istotnym celem programu jest także zwrócenie uwagi na obiekty, mające szczególne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego – zarówno w kontekście ogólnopolskim, jak lokalnym, gdzie pełnią ważną rolę nośnika historii i tradycji.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie między innymi następujących rodzajów zadań:

- 1) prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji;
- 2) refundacja prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku;
- 3) Wykonanie projektu budowlanego, opracowanie programu prac konserwatorskich, sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich wraz z dokumentacją i niezbędnymi badaniami konserwatorskimi w zakresie koniecznym do przeprowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, których konieczność wykonania powstała w wyniku powodzi
- 4) Prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz wstępne prace zabezpieczające i konserwacja zachowawcza obiektu wpisanego do rejestru zabytków, których konieczność wykonania powstała w wyniku powodzi.

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty posiadające siedzibę, zakład lub oddział na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

Dla prawidłowego złożenia wniosku obowiązkowe jest założenie indywidulowanego konta w Systemie Obsługi Programów (SOP).

Jeden wnioskodawca ma prawo złożyć maksymalnie 2 wnioski w programie.

Przedmiotem dofinansowania mogą być wyłącznie koszty określone w art. 77. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, stanowiące koszty kwalifikowane do Programu:

1. sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich
2. przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;

3. wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
4. opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
5. wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
6. sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
7. zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
8. stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
9. odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
10. odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
11. odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
12. modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
13. wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
14. uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
15. działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
16. zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7-15;
17. zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej

Dofinansowanie ze środków finansowych ministra, zgodnie z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych, w przypadkach określonych w art. 78 ust. 2 i 3 w kwocie do 100%.

Podstawowe limity dla wnioskowanej kwoty ze środków MKiDN wynoszą (minimalny – maksymalny): 25.000 – 5.000.000 zł.

Preferowany maksymalny udział środków MKiDN w budżecie zadania: 80%.

Program rządowy „Ochrona zabytków archeologicznych”, którego zasadniczym celem jest wspieranie projektów służących wzmocnieniu ochrony dziedzictwa archeologicznego in situ, poprzez rozpoznanie i dokumentację stanowisk archeologicznych, głównie metodami nieinwazyjnymi, a także wprowadzenie do obiegu naukowego i upowszechnianie wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Cel programu realizuje normy międzynarodowe, określone w Europejskiej konwencji o ochronie dziedzictwa archeologicznego (Konwencja Maltańska) i Międzynarodowej Karcie Ochrony i Zarządzania Dziedzictwem Archeologicznym ICOMOS (Karta Lozańska).

Program zakłada możliwość finansowania zadań dotyczących tylko jednego wiodącego zakresu merytorycznego; dopuszcza też realizację zadań interdyscyplinarnych, z zastrzeżeniem, że działania związane z innymi zakresami powinny być realizowane w oparciu o inne niż środki finansowe ministra źródła finansowania zadania.

Prognozowany budżet programu ogółem (łącznie ze zobowiązaniami z 2025 r.): 2.300.000 zł.

W ramach programu można realizować zadania, dotyczące:

- rozpoznania i dokumentacji nieruchomych zabytków archeologicznych;
- opracowania wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

Z zakresu programu całkowicie wyłączone są zadania, które:

- a) prowadzą do naruszenia zasady ochrony in situ;
- b) służą planowaniu inwestycji lub zmiany zagospodarowania terenu na obszarze zabytku archeologicznego;
- c) służą planowaniu dalszych badań wykopaliskowych, zarówno związanych z przygotowywanymi inwestycjami, zmianą sposobu zagospodarowania terenu, jak i prowadzonych w celach naukowych lub ratowniczych;
- d) dotyczą prowadzenia badań na obszarze dobrze rozpoznanych zabytków, posiadających jasno określoną lokalizację, zasięg, funkcję czy wartość zabytkową;
- e) mają charakter studiów osadniczych bądź badań ewidencyjnych stanowisk archeologicznych;
- f) zostały dofinansowane w ramach innych programów ogłoszonych przez ministra oraz programów objętych finansowaniem ze środków budżetu państwa realizowanych przez państwowe instytucje kultury jako zadanie własne.

Ze środków finansowych ministra przyznanych w programie finansować można wyłącznie działania realizujące jeden cel wiodący, który może być realizowany w formie:

- rozpoznania i dokumentacji nieruchomych zabytków archeologicznych, prowadzonych przede wszystkim metodami niedestrukcyjnymi, służących poprawie ochrony konserwatorskiej zabytku poprzez przygotowanie dokumentacji służącej do rozpoczęcia procedury wpisu stanowiska do rejestru zabytków, bądź zmiany zakresu ochrony;
- opracowania, wraz z obowiązkową publikacją książkową (tradycyjną), wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty:

- państwowe i samorządowe instytucje kultury;
- organizacje pozarządowe;
- publiczne i niepubliczne uczelnie akademickie;
- podmioty prowadzące działalność gospodarczą wpisane do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej lub do Krajowego Rejestru Sądowego.

Jeden wnioskodawca ma prawo złożyć maksymalnie 3 wnioski w programie.

Podstawowe limity dla wnioskowanej kwoty ze środków MKiDN wynoszą (minimalny – maksymalny): 25.000 – 200.000 zł.

Preferowany maksymalny udział środków MKiDN w budżecie zadania: 80%.

Program rządowy „Kultura ludowa i tradycyjna”, którego celem jest wspieranie zjawisk związanych z kulturami tradycyjnymi funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (oraz narodowym), które występują zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich. Dofinansowywane będą przedsięwzięcia związane ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych ich elementów oraz współczesnymi kontekstami

ich występowania, w tym odnoszących się także do kultur mniejszości narodowych i etnicznych oraz tradycji środowiskowych; mają przyczyniać się do integracji członków społeczności, wśród których dane zjawiska funkcjonują i w ramach których są przekazywane.

Zadaniem programu jest wspieranie działań związanych z materialnym i niematerialnym wymiarem dziedzictwa kulturowego, co wpisuje się w założenia ratyfikowanej w 2011 roku przez Rzeczpospolitą Polską Konwencji UNESCO z 2003 roku w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Szczególny nacisk w programie zostanie położony na projekty kompleksowe, integrujące zarówno naukowców, twórców, depozytariuszy, nosicieli treści kultury wywodzących się ze społeczności lokalnych i regionalnych oraz profesjonalistów i znawców w swoich dziedzinach, jak i odbiorców (indywidualnych i zbiorowych).

Zakres programu obejmuje także zadanie, związane w sposób bezpośredni z międzypokoleniowym przekazem unikatowej wiedzy i umiejętności kulturowych, adresowane do „mistrzów tradycji”, będących depozytariuszami wiedzy lokalnej i regionalnej.

W ramach programu przeprowadzone zostaną 2 nabory:

1. „Kultura ludowa i tradycyjna 2026”

- a. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kultury ludowej i tradycyjnej - efektem realizacji tego celu powinno być: zabezpieczanie i dokumentowanie unikalnych zjawisk z zakresu programu – zadania powinny koncentrować się na zachowaniu i utrwalaniu elementów kultur tradycyjnych o szczególnym znaczeniu dla ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.
- b. Upowszechnianie i promocja kultury ludowej i tradycyjnej - efektem realizacji tego celu powinny być:
 - edukacja regionalna z zakresu programu – zadania powinny dotyczyć działań o charakterze edukacyjnym i animacyjnym, których celem jest podnoszenie świadomości regionalnej oraz zachowanie ciągłości tradycyjnej kultury;
 - popularyzacja unikalnych i żywych elementów kultur tradycyjnych z zakresu programu – zadania powinny koncentrować się na tworzeniu atrakcyjnych form upowszechniania różnych przejawów kultur tradycyjnych, rzemiosła artystycznego, twórczości ludowej oraz wiedzy na temat niematerialnego dziedzictwa.

Prognozowany budżet ogółem: 9.235.000 zł

Jeden wnioskodawca ma prawo złożyć maksymalnie 2 wnioski.

Podstawowe limity dla wnioskowanej kwoty ze środków MKiDN wynoszą (minimalny – maksymalny): 25.000 – 300.000 zł. Preferowany maksymalny udział środków MKiDN w budżecie zadania: 80%.

2. „Mistrz tradycji 2026”

- a) Przekazywanie wiedzy oraz utrwalanie tradycji lokalnej i regionalnej - w ramach tego celu może być realizowane wyłącznie zadanie specjalne pt. „Mistrz tradycji” dotyczące bezpośredniego międzypokoleniowego przekazu unikalnej wiedzy i umiejętności w zakresie różnych dziedzin niematerialnego dziedzictwa kulturowego, adresowane do „mistrzów tradycji”, będących depozytariuszami wiedzy lokalnej i regionalnej.

Prognozowany budżet programu ogółem: 1.200.000 zł

Jeden wnioskodawca ma prawo złożyć maksymalnie 1 wniosek.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty:

- samorządowe instytucje kultury (które nie są współprowadzone przez ministra);
- organizacje pozarządowe;
- kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.
- podmioty prowadzące działalność gospodarczą wpisane do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej lub do Krajowego Rejestru Sądowego.

Podstawowe limity dla wnioskowanej kwoty ze środków MKiDN wynoszą (minimalny – maksymalny): 20.000 – 30.000 zł. Preferowany maksymalny udział środków MKiDN w budżecie zadania: 100%.

Dotacje celowe ze środków budżetu Samorządu Województwa Mazowieckiego

Dotacje przyznawane są na podstawie Uchwały Nr 15/22 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 22 lutego 2022 r. w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa mazowieckiego (Dz. Urz. Woj. Maz. z 2022 r., poz. 2297 z późn. zm.). Z budżetu Województwa Mazowieckiego mogą być udzielane dotacje celowe na finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na terenie województwa mazowieckiego.

Rodzaje kwalifikujących się zadań:

Przedmiotem dofinansowania mogą być wyłącznie koszty określone w art. 77. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Uprawnieni wnioskodawcy:

- każdy podmiot będący właścicielem bądź posiadaczem zabytku, jeżeli posiadanie oparte jest o tytuł prawny do zabytku, wynikający z użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego, albo stosunku zobowiązaniowego,

Dotacja może być udzielona w wysokości do 50 % nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru. W szczególnych przypadkach, jeżeli zabytek, posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową, albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, dotacja może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót. W przypadku, jeżeli stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, dotacja może być również udzielona do wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Dotacja może być udzielona na dofinansowanie nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez Wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji.

W ramach naboru wniosków Wnioskodawca może wystąpić tylko z jednym wnioskiem o dofinansowanie prac lub robót.

Wysokość środków przeznaczonych na dotacje określa, co roku uchwała w sprawie budżetu Województwa Mazowieckiego.

Dotacje ze środków Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków udziela dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach zabytkowych. Zasady udzielania dotacji i tryb ich rozliczania w odniesieniu do zabytków usytuowanych na terenie województwa mazowieckiego określa w drodze zarządzenia Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków.

Obecnie obowiązuje „Regulaminu naboru wniosków oraz przyznawania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków ze środków budżetu Państwa będących w dyspozycji Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków” przyjęty Zarządzeniem Nr 7/2025 Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 30 października 2025 r..

Uprawnieni wnioskodawcy:

O udzielenie dotacji mogą się ubiegać:

- osoby fizyczne,
- jednostki samorządu terytorialnego,
- inne jednostki organizacyjne, w tym podmioty posiadające osobowość prawną oraz siedzibę, zakład lub oddział na terytorium Rzeczypospolitej Polskie,

będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru zabytków bądź posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

Dofinansowaniu podlegają nakłady konieczne na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich oraz robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku następującym po roku złożenia wniosku lub przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku.

Dla złożenia wniosku konieczne jest posiadanie konta w Systemie dostępnym pod adresem www.witkac.pl.

Rodzaje kwalifikujących się zadań:

Przedmiotem dofinansowania mogą być wyłącznie koszty określone w art. 77. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*.

Wysokość udzielanych dotacji:

- do 50% nakładów koniecznych,
- do 100% nakładów koniecznych, w przypadku:
 - zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej, naukowej,
 - zabytku o stanie zachowania wymagającym niezwłocznego podjęcia prac,
 - zabytku wymagającego przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.
- łączna kwota dotacji udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminę, powiatu lub samorządu województwa nie może przekroczyć wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie prac.

Ocena wniosków

Wnioski podlegają dwustopniowej ocenie: formalnej i merytorycznej. Ocena formalna polega na sprawdzeniu zgodności złożonego wniosku z regulaminem oraz obowiązującymi przepisami. Wniosek spełniający wymagania formalne podlega ocenie merytorycznej na podstawie, które otrzymuje punkty w skali od 4 do 54, według kryteriów:

- wiek zabytku (1-5 pkt),
- wartość historyczna, artystyczna i naukowa zabytku (3-9 pkt),
- stan zachowania zabytku uzasadniający przeprowadzenie wnioskowanych prac oraz konieczność ich wykonania lub kontynuacji (0-25 pkt),
- rekomendacja MWKZ (0-15 pkt).

Finansowanie ze środków europejskich

Szukając potencjalnych źródeł finansowania Programu należy rozważyć możliwości uzyskania dofinansowania ze środków europejskich.

Dzięki funduszom europejskim wzmacniana jest konkurencyjność gospodarek państw członkowskich, podejmowana jest walka z bezrobociem, a także realizowane są działania, które pomagają w rozwoju uboższych regionów. Polska będzie beneficjentem już czwartej perspektywy Funduszy Europejskich. W nowym rozdaniu funduszy unijnych na politykę spójności Polska będzie mieć do dyspozycji ponad 76 mld euro. Środki te pochodzą między innymi z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego+, Fundusz Spójności. Realizowane będzie 10 programów krajowych oraz 16 programów regionalnych - każde województwo posiadać będzie własny program do finansowania inwestycji na jego terenie.

Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021-2027

W dniu 2 grudnia 2022 r. Komisja Europejska decyzją wykonawczą nr C(2022) 8693 przyjęła program Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021-2027 (wersja 1.2). Na podstawie tego programu województwo mazowieckie w latach 2021-2027 realizować będzie działania w ramach wszystkich pięciu celów Polityki Spójności 2021-2027; ich realizacja posłuży realizacji wizji rozwoju określonej w Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+.

W programie tym zostały określone Priorytety i odpowiadające im cele szczegółowe oraz powiązane z nimi rodzaje działań, między innymi:

Priorytet V – Fundusze Europejskie dla wyższej jakości życia na Mazowszu

Cel szczegółowy 4(vi) wzmocnienie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych

Cel ten będzie osiągnięty poprzez realizację następujących typów projektów:

- *Rozwój infrastruktury do prowadzenia działalności kulturalnej ważnej dla edukacji i aktywności kulturalnej;*
- *Turystyczne szlaki tematyczne i produkty turystyczne (odwołujące się do walorów historycznych, kulturowych, przyrodniczych i kulinarnych);*

W ramach tego projektu za priorytetowe uznano działania na rzecz obszarów o wysokiej atrakcyjności turystycznej wynikającej z walorów historycznych, kulturowych, przyrodniczych

i krajobrazowych. Szczególnie preferowane będą obszary jednocześnie wykazane, jako zmarginalizowane w dokumentach strategicznych na poziomie regionalnym. Wsparciem zostaną objęte projekty zorientowane na poprawę oferty regionalnej i podregionalnej – tzn. turystycznej i kulturalnej, bazującej na walorach Mazowsza lub regionów etnograficznych, kulturowych, historycznych i przyrodniczych położonych w jego granicach i przynależne do istniejących szlaków turystycznych. Nacisk zostanie położony na wprowadzanie innowacji i cyfryzacji w ramach przemysłu turystycznego i jego produktów. Działania inwestycyjne w zakresie rozwoju oferty turystycznej i rekreacyjnej powinny być realizowane z zachowaniem zasad zrównoważonej turystyki, ze szczególnym poszanowaniem cennych przyrodniczo obszarów, w sposób minimalizujący presję ze strony turystów i właściwym wyposażeniem miejsca zagospodarowanego odpoczynku.

Uchwałą Nr 443/392/23 Zarządu Województwa Mazowieckiego z dnia 21 marca 2023 r. przyjęto **Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021-2027**. Określa on następujące działania, cele szczegółowe, zakres interwencji i typy projektów:

Działanie FEMA.09.02 Rewitalizacja obszarów innych niż miejskie

Cel szczegółowy

EFRR.CP5.II - Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie

Zakres interwencji, między innymi:

166 - Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury,

Typy projektów:

Projekt musi być realizowany na obszarach wiejskich.

VI. Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego

Wsparciem objęte będą między innymi:

- konserwacja, renowacja, rewaloryzacja, modernizacja, adaptacja historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z ich otoczeniem, umożliwiającą zachowanie dotychczasowych funkcji obiektów zabytkowych, a także służącą nadaniu im nowych funkcji użytkowych (z przeznaczeniem w szczególności na cele kulturalne i edukacyjne), w tym również w połączeniu z działalnością komercyjną,
- ochrona i zachowanie zabytkowych ogrodów i parków,
- zabezpieczenie zabytków przed zniszczeniem lub kradzieżą,
- usuwanie barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych.

Kluczowym efektem działań powinno być stworzenie trwałych podstaw dla harmonijnego funkcjonowania obiektów zabytkowych w przestrzeni publicznej sprzyjające utrzymywaniu spójności lokalnej społeczności i integrujące mieszkańców.

Wsparty obiekt musi być objęty ochroną prawną i konserwatorską.

VII. Rewitalizacja obszarów zdegradowanych

Wsparciem objęte będą między innymi:

- renowacja, rewaloryzacja, modernizacja, adaptacja i wyposażenie istniejącej zabudowy na cele gospodarcze, społeczne, edukacyjne, kulturowe, rekreacyjne oraz mieszkalne (ze szczególnym naciskiem na poprawę efektywności energetycznej), w tym:
 - remont elewacji, fasad i dachów budynków oraz pomieszczeń i okien,
 - remont, modernizacja instalacji: np. grzewczych, elektrycznych, gazowych i wodnokanalizacyjnych w budynkach (jeśli nie przekraczają 40% wartości projektu i są częścią większego projektu),
 - zagospodarowanie przyległego terenu bezpośrednio i funkcjonalnie związanego z obiektem: np. budowa, remont, przebudowa małej architektury, ogrodzeń (tylko w przypadku, kiedy są częścią większego projektu rewitalizacyjnego),
 - wyburzanie budynków i uporządkowanie przestrzeni publicznej (tylko w przypadku, kiedy jest częścią większego projektu rewitalizacyjnego i nie przekracza 40% jego wartości),
 - w zakresie polityki bezpieczeństwa (np. monitoring, oświetlenie) oraz reagowania na różnego rodzaju zagrożenia w przestrzeni publicznej (tylko w przypadku, kiedy jest częścią większego projektu rewitalizacyjnego),
- renowacja, rewaloryzacja, modernizacja tkanki mieszkaniowej w zakresie części wspólnych budynków mieszkalnych wielorodzinnych, jako element szerszego działania rewitalizacyjnego w tym:
 - remont elewacji, fasad i dachów budynków oraz pomieszczeń i okien umieszczonych na elewacjach,
 - remont, modernizacja instalacji: np. grzewczych, elektrycznych, gazowych i wodnokanalizacyjnych w budynkach (jeśli nie przekraczają 40% wartości projektu i są częścią większego projektu),
 - zagospodarowanie przyległego terenu bezpośrednio i funkcjonalnie związanego z obiektem: np. budowa, remont, przebudowa małej architektury, ogrodzeń (tylko w przypadku, kiedy są częścią większego projektu rewitalizacyjnego),
 - wyburzanie budynków i uporządkowanie przestrzeni publicznej (tylko w przypadku, kiedy jest częścią większego projektu rewitalizacyjnego i nie przekracza 40% wartości projektu),
 - w zakresie polityki bezpieczeństwa (np. monitoring, oświetlenie) oraz reagowania na różnego rodzaju zagrożenia w przestrzeni publicznej (tylko w przypadku, kiedy jest częścią większego projektu rewitalizacyjnego),
- uporządkowanie, zagospodarowanie oraz przywracanie funkcji społecznych przestrzeni publicznych, wokół których można koncentrować działalność gospodarczą szczególnie o charakterze usługowo-handlowym, sprzedaży produktów regionalnych w tradycyjny sposób bezpośrednio od producentów, pozwalających na poprawę warunków pracy i utworzenie nowych miejsc pracy, w tym dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych, oraz miejsc dla przedsiębiorstw społecznych, w tym rozwój miejskich terenów zielonych – wyłącznie jako element zapewniający spójność kompleksowych projektów rewitalizacyjnych będący uzupełnieniem szerszego projektu.

Zastosowanie będą mieć zasady, między innymi:

- wszelkie działania powinny być zgodne z duchem Europejskiego Zielonego Ładu, Nowego Europejskiego Bauhausu, z celami zrównoważonego rozwoju i gospodarką obiegu zamkniętego,
- należy uwzględnić poprawę bezpieczeństwa przestrzeni publicznych, w tym dostosowanie przestrzeni publicznych, architektury, transportu i produktów do wymagań wszystkich obywateli – seniorów, osób z niepełnosprawnościami, ale też np. kobiet w ciąży i rodziców z małymi dziećmi, tzn. wykorzystywanie projektowania uniwersalnego,
- szczególną uwagę należy zwrócić na zachowanie i rozwój zielonej infrastruktury, w szczególności na ochronę drzew, przez cały cykl projektu – w tym zakaz wycinania starodrzewia, usuwania zieleni w celu utwardzenia betonem placów i innych przestrzeni publicznych oraz na obszarach zabytkowych. Mając na uwadze konieczność dostosowania do zmian klimatycznych, należy unikać tworzenia powierzchni uszczelnionych na rzecz zwiększających powierzchnie biologicznie czynne,

Kwalifikowalne do dofinansowania będą projekty wynikające z Gminnych programów rewitalizacji (GPR) wpisanych do wykazu programów rewitalizacji województwa mazowieckiego.

Preferowane będą projekty, między innymi:

- będące efektem konkursów architektonicznych, urbanistycznych i architektoniczno-urbanistycznych,
- dla których wykonano analizę popytu – wykazano zapotrzebowanie na dany projekt, w tym szacowaną liczbę odwiedzających,
- stosujące innowacyjne rozwiązania energooszczędne – zmniejszenie zapotrzebowania i zużycia energii, a przez to zmniejszenie ogólnych kosztów eksploatacji budynków,
- wspierające rozwój sektorów kreatywnych i przemysłu czasu wolnego, promocję dziedzictwa narodowego i walorów turystycznych Mazowsza dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej,
- wykorzystujące efekt współpracy i synergii pomiędzy podmiotami,
- przyczyniające się do rozwoju lokalnej przedsiębiorczości,
- przyczyniające się do zwiększenia ruchu turystycznego,

W ramach wskazanych powyżej typów projektów finansowane w formie instrumentów finansowych (IF) są inwestycje ukierunkowane na pobudzanie aktywności środowisk lokalnych i stymulowanie współpracy poprzez wsparcie przedsiębiorczości, samozatrudnienia i gospodarki społecznej, poprawę jakości przestrzeni. Wsparcie może zostać udzielone wyłącznie na rzecz projektów wynikających z gminnych programów rewitalizacji dla danego obszaru, na którym projekt jest wdrażany. Program rewitalizacji musi być uwzględniony w wykazie programów rewitalizacji województwa mazowieckiego. Produkty finansowe w formie pożyczek inwestycyjnych z rabatem kapitałowym będą skomponowane w zależności od typu odbiorcy ostatecznego, a wysokość umorzenia jest zależna od osiągnięcia określonych wskaźników.

Maksymalny poziom dofinansowania UE w projekcie – 85%.

Maksymalny poziom dofinansowania całkowitego wydatków kwalifikowalnych na poziomie projektu (środki UE + współfinansowanie ze środków krajowych przyznane beneficjentowi przez właściwą instytucję) – 85%

Forma wsparcia:

- wsparcie poprzez instrumenty finansowe: dotacje w ramach operacji instrumentu finansowego,
- wsparcie poprzez instrumenty finansowe: pożyczka, dotacja

Minimalny wkład własny beneficjenta – 15%.

Beneficjenci, między innymi:

- administracja publiczna,
- organizacje społeczne i związki wyznaniowe,
- jednostki samorządu terytorialnego,
- Lokalne grupy działania,
- instytucje rynku pracy,
- kościoły i związki wyznaniowe,
- niepubliczne podmioty integracji i pomocy społecznej,
- organizacje pozarządowe,
- jednostki organizacyjne działające w imieniu jednostek samorządu terytorialnego.

Działanie FEMA.05.07 Kultura i turystyka

Cel szczegółowy

EFRR.CP4.VI - Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych

Zakres interwencji:

- 165 - Ochrona, rozwój i promowanie publicznych walorów turystycznych i usług turystycznych,
- 166 - Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury

Typy projektów:

1. Rozwój infrastruktury do prowadzenia działalności kulturalnej ważnej dla edukacji i aktywności kulturalnej

Wsparciem objęte będą między innymi:

- roboty budowlane, modernizacja infrastruktury trwałej mające na celu przystosowania obiektów do potrzeb osób z niepełnosprawnościami,
- roboty budowlane, modernizacja infrastruktury trwałej mające na celu ekologizację instytucji (tzn. poprawę wpływu na środowisko funkcjonowania i zarządzania całej instytucji, w tym w zakresie aspektów technologicznych),
- zakup, modernizacja wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej w obiektach będących celem projektu umożliwiające rozszerzenie grup odbiorców realizowanej oferty lub/oraz umożliwiające wypracowanie nowych formatów działań i sposobów budowania relacji z odbiorcami w tym: działania związane z wykorzystaniem i rozwojem aplikacji i usług teleinformatycznych,
- rozwój kultury związanej z treściami cyfrowymi oraz zwiększenie znaczenia oferty świadczonej on-line,

- digitalizacja zasobów pod warunkiem powszechnego udostępnienia (wyłącznie jako element projektu),
- wdrożenie systemów liczenia odwiedzających i kontroli przepływu osób odwiedzających obiekty objęte wsparciem (wyłącznie jako element projektu).

2. Turystyczne szlaki tematyczne i produkty turystyczne (odwołujące się do walorów historycznych, kulturowych, przyrodniczych i kulinarnych).

Wsparciem objęte będą między innymi:

- roboty budowlane, modernizacja oraz rozwój systemów oznakowania istniejących szlaków turystycznych i wyposażenie ich w niezbędną infrastrukturę (w tym z zakresu przystosowania obiektów do potrzeb osób z niepełnosprawnościami),
- zakup wyposażenia do rozwoju oferty turystycznej istniejących szlaków turystycznych, poprawy obsługi ruchu turystycznego, promocji (promocja dotyczy wyłącznie istniejącego szlaku turystycznego będącego przedmiotem projektu),
- wprowadzenie innowacji i cyfryzacji w ramach przemysłu turystycznego i jego produktów, np. w zakresie zarządzania, systemu organizacji usług, kreowania nowych, innowacyjnych produktów czy wykorzystywania efektów współpracy i synergii do realizacji usług turystycznych, co pozwoli na wzrost dochodów i tym samym przyczyni się do odbudowy lokalnych gospodarek,
- wsparcie dla projektów zrównoważonej turystyki w celu zwiększania zatrudnienia i stworzenia wysokiej jakości miejsc pracy, zwłaszcza dla społeczności znajdujących się w trudnej sytuacji, z wykorzystaniem potencjału podmiotów ekonomii społecznej,
- usuwanie barier architektonicznych dla osób z niepełnosprawnościami.

W odniesieniu do przedsięwzięć wspieranych w ramach w/w działań zastosowanie będą mieć między innymi następujące zasady:

- wsparte projekty muszą być realizowane poprzez instrument terytorialny – Mazowieckie strukturalne inwestycje terytorialne (MSIT) lub wynikać z Lokalnej strategii rozwoju (LSR),
- projekt musi przewidywać stabilność finansową instytucji kultury poprzez dywersyfikację źródeł dochodów własnych i większe uzależnienie od nich,
- projekty turystyczne muszą mieć charakter zintegrowany, tj. zakładać oddziaływanie na lokalną gospodarkę, środowisko i życie społeczne,
- należy dostosować obiekty i przestrzenie do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami, osób z niepełnosprawnościami pozwalające na zwiększenie włączenia społecznego, tzn. wykorzystywać projektowanie uniwersalne,
- nie ma możliwości budowania nowych obiektów kubaturowych. W pierwszej kolejności należy wykorzystywać infrastrukturę istniejącą. Przebudowa i rozbudowa obiektów jest dopuszczona tylko w uzasadnionych przypadkach tj. dostosowania obiektów do potrzeb osób z niepełnosprawnościami – w tym budowy windy, dostosowania obiektów do wymaganych warunków przeciwpożarowych, dostosowania obiektów do wymaganych warunków sanitarnych, budowy łączników, np. w obiektach zabytkowych pełniących funkcje kulturalne.

Kwalifikowalne do dofinansowania będą:

- w przypadku projektów realizowanych w ramach wsparcia sektora kultury – obiekty związane wyłącznie z funkcją kulturalną,
- koszty modernizacji, konserwacji lub poprawy infrastruktury kultury i dziedzictwa kulturowego kwalifikują się do wsparcia, jeżeli w skali roku przynajmniej 80% czasu lub powierzchni tej infrastruktury jest wykorzystywane do celów związanych z kulturą,
- w przypadku projektów realizowanych w ramach wsparcia sektora turystycznego – istniejące szlaki turystyczne. Za istniejące szlaki turystyczne uznajemy wytyczoną trasę (np. w przestrzeni wirtualnej lub w terenie), jak również punkty (np. miejsca, osoby, produkty), w oparciu o które można wytyczyć trasę służącą do odbywania wycieczek, posiadającą jednolite oznaczenie (symbole) i wyposażoną w informacje, które umożliwią dotarcie do najciekawszych punktów topograficznych, miejsc/wydarzeń związanych z dziedzictwem kulturowym oraz obiektów krajoznawczych widokowych, przyrodniczych, architektonicznych i archeologicznych na Mazowszu.

Preferowane będą projekty, między innymi:

- wspierające rozwój sektorów kreatywnych i przemysłu czasu wolnego, promocję dziedzictwa narodowego i walorów turystycznych Mazowsza dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej,
- wykorzystujące efekt współpracy i synergii pomiędzy podmiotami,
- przyczyniające się do rozwoju lokalnej przedsiębiorczości,
- przyczyniające się do zwiększenia ruchu turystycznego,
- przynoszące efekty w dłuższej perspektywie czasowej,
- będące efektem konkursów architektonicznych, urbanistycznych i architektoniczno-urbanistycznych,
- wynikające z Gminnych programów rewitalizacji (GPR) znajdującym się w Wykazie programów rewitalizacji województwa mazowieckiego.

Maksymalny poziom dofinansowania wydatków kwalifikowalnych w projekcie (środki UE) w regionie Mazowieckim regionalnym – 85%.

Maksymalny poziom dofinansowania UE w projekcie – 85%.

Maksymalny poziom dofinansowania całkowitego wydatków kwalifikowalnych na poziomie projektu (środki UE + współfinansowanie ze środków krajowych przyznane beneficjentowi przez właściwą instytucję) – 85%

Forma wsparcia – dotacja

Minimalny wkład własny beneficjenta – 15%.

Beneficjenci:

- organizacje społeczne i związki wyznaniowe,
- administracja publiczna
- Kościoły i związki wyznaniowe,
- organizacje pozarządowe,
- jednostki samorządu terytorialnego,
- niepubliczne instytucje kultury,

- niepubliczne instytucje sportu,
- pozarządowe organizacje turystyczne.

LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność

Interwencja LEADER określona została w ramach *Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027*. Jej celem jest budowanie lokalnej tożsamości, wdrażanie lokalnych inicjatyw, wykorzystanie miejscowych zasobów dla zaspokojenia potrzeb społeczności wiejskich.

Jest to instrument o charakterze lokalnym i zintegrowanym, zorientowany na obszary wiejskie oraz umożliwiający Lokalnym Grupom Działania (LGD) swobodę w określaniu lokalnych interdyscyplinarnych priorytetów rozwojowych. Od LGD oczekuje się ukierunkowania na rozwój obszaru w oparciu o przedsiębiorczość z poszanowaniem warunków przyrodniczych i dziedzictwa i kulturowego oraz szczególnej wrażliwości na wymiar społeczny rozwoju lokalnego z uwzględnieniem potrzeb zdiagnozowanych w Lokalnej Strategii Rozwoju (LSR).

Z uwagi natomiast na specyfikę metody LEADER wymaga się aby LSR na etapie jej przygotowania jak i wdrażania zakładała maksymalne zastosowanie podejścia partnerskiego, w odniesieniu do partnerów skupionych w LGD oraz partnerstwie LGD z innymi podmiotami zarówno z obszaru objętego LSR (np. władzami lokalnymi), jak i spoza obszaru.

W ramach *Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027* przewidziano **wsparcie dla rozwoju małej infrastruktury turystyczno – rekreacyjnej** w ramach interwencji **LEADER/RLKS**.

Zasoby w postaci między innymi dóbr kultury o wartości historycznej, takie jak zabytki sakralne (kościół, cmentarze), zabytki architektury i zabudowania mające wartość historyczną (dworki, mury obronne, pałace, warsztaty pracy) mogą stanowić dźwignię rozwojową obszarów wiejskich. Jednak przyciągnięcie na obszary wiejskie turystów i odwiedzających musi być poprzedzone przygotowaniem infrastruktury dostępu do tych zasobów (ścieżki rowerowe, szlaki, dostęp do miejsc odpoczynku (z zadaszeniem, dostępem do Wi-Fi, stacjami napraw rowerów, toaletami, śmietnikami, itp), która umożliwi nie tylko rozwój gospodarczy, ale także ochronę posiadanych zasobów. Dostęp do takiej infrastruktury przyczyni się także do promowania aktywnego spędzania czasu przez mieszkańców oraz podniesienia atrakcyjności obszarów wiejskich w celu mieszkaniowym (pozwoli opóźnić albo zdezaktualizować ewentualną decyzję o migracji do większych ośrodków).

Cele interwencji będą osiągnięte przez realizację operacji między innymi w następujących zakresach wsparcia:

1. rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki w szczególności:

- podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne,
- rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej,
- rozwijanie przedsiębiorstw społecznych

2. rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych w szczególności w zakresie:

- a. gospodarstw agroturystycznych,
- b. zagród edukacyjnych,

c. gospodarstw opiekuńczych,

3. kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki oraz ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego polskiej wsi a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego.

Realizacja celów interwencji będzie możliwa przez zaangażowanie lokalnych społeczności w przygotowanie i wdrożenie LSR. Przewiduje się większą niż dotychczas specjalizację i ukierunkowanie na osiągnięcie tylko najistotniejszych celów LSR. Dlatego LGD będą zobowiązane do wskazania w strategii nie więcej niż 3 konkretnych priorytetowych celów/obszarów tematycznych, na których będzie koncertowało się wsparcie z Planu Strategicznego. Obszary te powinny być wskazane precyzyjnie w odpowiedzi na zdiagnozowane problemy, najlepiej ze wskazaniem posiadanych specyficznych lokalnych zasobów, które można zaangażować w tym procesie. W LSR powinny być wskazane konkretne zamierzenia składające się na dane przedsięwzięcie (przedsięwzięcie stanowi zbiór konkretnych działań (czasem nawet operacji), które pozwalają na osiągnięcie określonego dla przedsięwzięcia celu wyrażonego konkretnymi wskaźnikami).

Kryteria wyboru grantobiorców w ramach projektów grantowych, zostaną określone przez LGD.

Podstawowym warunkiem udzielenia wsparcia jest wybór nowych LSR, bowiem warunkiem kwalifikowalności jakichkolwiek kosztów jest objęcie danego obszaru LSR.

Beneficjenci:

1) Wdrażanie LSR:

- osoby fizyczne, w tym wykonujące działalność gospodarczą,
- osoby prawne, w tym organizacje pozarządowe, jednostki sektora finansów publicznych,
- mikro- i małe przedsiębiorstwa lub LGD (w ramach projektów grantowych lub operacji własnych),
- jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, którym ustawa przyznaje zdolność prawną.

Zakres wsparcia na poziomie beneficjenta:

W przypadku Wdrażania LSR wsparcie udzielane jest w formie dotacji w postaci ryczałtu w zakresie:

1. podejmowania pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne oraz rozwoju pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych do wysokości 150 tys. zł,
2. rozwoju współpracy w ramach krótkich łańcuchów żywnościowych do wysokości 350 tys. zł,
3. projektów grantowych do wysokości 500 tys. zł, przy czym wysokość pojedynczego grantu:
 - na sfinansowanie przygotowania jednej koncepcji inteligentnej wsi, indykatoryjna kwota jednostkowa wynosi 4 tys. zł,
 - na przygotowanie operacji planowanej do realizacji w partnerstwie:
 - do 50 tys. zł w przypadku operacji planowanej do realizacji w partnerstwie z podmiotem z obszaru innej LSR z Polski,
 - do 150 tys. zł – w przypadku międzynarodowych operacji planowanej do realizacji w partnerstwie z podmiotem z obszaru innej LSR z innego kraju.

- w pozostałych zakresach zadań objętych grantami – ustalana będzie na bazie projektu budżetu; maksymalna kwota zostanie określona w oparciu o dane historyczne.

W pozostałych przypadkach Wdrażania LSR (w tym na operacji własne) wsparcie będzie miało formę dotacji w postaci refundacji kosztów kwalifikowalnych do wysokości 500 tys. zł.

W przypadku Wdrażania LSR intensywność wsparcia będzie wynosiła:

- do 50% kosztów kwalifikowalnych na operacje obejmujące inwestycje produkcyjne,
- do 100% kosztów kwalifikowalnych inne operacje, w tym na operacje obejmujące inwestycje nieprodukcyjne (zgodnie z art. 73 ust. 4 lit. c (iv) rozporządzenia o Planach strategicznych WPR),
- do 75% kosztów kwalifikowalnych w przypadku podmiotów publicznych, z czego pomoc finansowana z EFRROW wynosi maksymalnie 55% kosztów kwalifikowalnych, a pozostałe 20% kosztów kwalifikowalnych ze środków budżetu państwa.

Wymagany krajowy wkład środków publicznych, w wysokości co najmniej 45% kosztów kwalifikowalnych projektu, pochodzi ze środków własnych beneficjenta w wysokości co najmniej 25% kosztów kwalifikowalnych projektu oraz ze środków budżetu państwa w wysokości maksymalnie 20% kosztów kwalifikowalnych projektu.

12. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW

Realizacja i finansowanie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego odbywać się będzie w oparciu o środki z budżetu gminy oraz ewentualne uzyskane dofinansowania i dotacje.

13. BIBLIOGRAFIA.

Dokumenty:

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.).
2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz.1292 z późn. zm.)
3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. z 2025 r., poz.1153)
4. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz.U. 2022 r., poz. 385),
5. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz.U. 2022 r., poz.2393).
6. Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t.j. Dz.U. 2020 r., poz.164).
7. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. 2024 r., poz.1130 z późn. zm.),
8. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (t.j. Dz.U. 2025 r., poz.418),
9. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. 2025 r., poz.647),
10. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz.U. 2024 r., poz.1478 z późn. zm.),
11. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz.U. 2024 r., poz.1145 z późn. zm.),
12. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz.U. 2024 r., poz.87),

13. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz.1491 z późn. zm.).
14. Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (t.j. Dz.U. z 2025 r., poz. 707)
15. Ustawa z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz.1176 z późn. zm.).
16. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2004 r., Nr 212, poz. 2153).
17. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie i przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz.2425 z późn. zm.).
18. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 31 lipca 2025 r. w sprawie ustalenia granic niektórych gmin i miast, nadania niektórym miejscowościom statusu miasta oraz zmiany nazwy gminy (Dz.U. z 2025 r., poz.1046).
19. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 – przyjęta Uchwałą Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. (M.P. z 2020 r., poz.1060).
20. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 – przyjęta Uchwałą Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. (M.P. z 2012 r., poz.252).
21. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023 – 2026 przyjęty Uchwałą Nr 242 Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 2023 r..
22. Program Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021-2027 (wersja 1.2) zatwierdzony przez Komisję Europejską decyzją wykonawczą nr C(2022) 8693 w dniu 2 grudnia 2022 r.
23. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+ Innowacyjne Mazowsze przyjęta Uchwałą Nr 72/22 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 24 maja 2022 r.
24. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego przyjęty Uchwałą Nr 22/18 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 grudnia 2018 r.
25. Uchwała Nr 15/22 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 22 lutego 2022 r. w sprawie *zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa mazowieckiego* (Dz. Urz. Woj. Maz. z 2022 r., poz. 2297 z późn. zm.).
26. Program Opieki nad Zabytkami w województwie mazowieckim 2022 – 2025 przyjęty Uchwałą Nr 169/21 Zarządu Województwa Mazowieckiego z dnia 26 października 2021 r.
27. Zarządzenie Nr 7/2025 Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 30 października 2025 r. w sprawie wprowadzenia „Regulaminu naboru wniosków oraz przyznawania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków ze środków budżetu Państwa będących w dyspozycji Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
28. Strategia Rozwoju Ponadlokalnego dla Partnerstwa „Obszar Funkcjonalny Miasta Płocka” przyjęta Uchwałą Nr 1059/LXI/2024 Rady Miasta Płocka w dniu 25 stycznia 2024 r..
29. Strategia Rozwoju Powiatu Płockiego na lata 2023-2027 przyjęta Uchwałą Nr 396//XLII/2022 Rady Powiatu w Płocku z dnia 21 grudnia 2022 r.
30. Strategia Rozwoju Gminy Staroźreby na lata 2021 - 2027 przyjęta Uchwałą Nr 365/LXIII/2022 Rady Gminy Staroźreby w dniu 17 października 2022 r.
31. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Staroźreby przyjęte Uchwałą Nr 122/XX/2016 Rady Gminy Staroźreby z dnia 29 listopada 2016 r., zmienione Uchwałą Nr 217/XXXVI/2018 Rady Gminy Staroźreby z dnia 12 lipca 2018 r. oraz Uchwałą Nr 139/XXVII/2020 Rady Gminy Staroźreby z dnia 23 marca 2020 roku.

Literatura:

1. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, pod red. Filipa Sulimierskiego, Bronisława Chlebowskiego, Władysława Walewskiego.

2. Starożreby. Z dziejów parafii i gminy, ks. Michał Marian Grzybowski, Witold Banasiak, Płocki Instytut Wydawniczy 2000 r.
3. Dziedzictwo kultury Polski: jego straty i ochrona prawna. Jan Pruszyński, Kantor Wydawniczy „Zakamycze”, Kraków 2001 r.
4. Ewidencja parku zabytkowego w Bromierzu, Stowarzyszenie Naukowo – Techniczne Inżynierów i Techników Ogrodnictwa, Zespół Rzeczoznawców Warszawa, ul. Czackiego 3/5, Warszawa 1985/1986 r.
5. Ewidencja parku zabytkowego przy dworze w Bromierzyku, Liga Ochrony Przyrody Zakład Zadrzewień i Zieleni , Pracownia Projektowa Warszawa, ul. Reja 3/5, Warszawa 1979 r.
6. Ewidencja parku w Górze, Liga Ochrony Przyrody Zakład Zadrzewień i Zieleni , Pracownia Projektowa Warszawa, ul. Reja 3/5, Warszawa 1989 r.
7. Ewidencja parku zabytkowego w Starożrebach, Stowarzyszenie Naukowo – Techniczne Inżynierów i Techników Ogrodnictwa, Zespół Rzeczoznawców Warszawa, ul. Czackiego 3/5, Warszawa 1981 r.
8. Gminny Program Opieki nad Zabytkami. Poradnik Metodyczny; Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków, Warszawa 2008 r.
9. Instrukcja opracowywania karty adresowej zabytku nieruchomego (GEZ); Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie, Warszawa 2011 r.

Opracowanie:

mgr Magdalena Krakowska

mgr inż. Agnieszka Pejta

ZAŁĄCZNIK NR 1. Wykaz zabytków nieruchomych

Uwaga: kolorem czerwonym zaznaczono nieczynne cmentarze.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Informacja o wpisie do rejestru	Źródło informacji o wartościach zabytkowych
1.	Bromierz	Dwór murowany	Bromierz 35		Wykaz ^{*)} , Dokumentacja ewidencyjna ^{**) Książka ^{***)}}
2.	Bromierz	Park podworski	Bromierz 35		Wykaz, Dokumentacja ewidencyjna, Książka
3.	Bromierzyk	Dwór murowany	Bromierzyk 58	nr 563 dec. z dnia 31.08.1987 r.	Wykaz, Dokumentacja ewidencyjna, Książka

Lp	Miejscowość	Obiekt	Adres	Informacja o wpisie do rejestru	Źródło informacji o wartościach zabytkowych
4.	Bromierzyk	Park podworski	Bromierzyk 58	nr 563 dec. z dnia 31.08.1987 r.	Wykaz, Dokumentacja ewidencyjna, Książka
5.	Bromierzyk	Spichlerz	Bromierzyk 59	nr 563 dec. z dnia 31.08.1987 r.	Wykaz, Karta ewidencyjna ****) Książka
6.	Bylino	Młyn wodny - drewniany	Bylino 74		Wykaz, Książka ****)
7.	Nowa Góra	Cmentarz grzebalny rzymsko-katolicki	ul. Władysława Jagiełły		Wykaz, Karta cmentarza *****)
8.	Nowa Góra	Cmentarz przykościelny przy kościelne parafialnym p. w. św. Jakuba Apostoła	ul. Płocka 11	nr 237 dec. z dnia 29.01.1979 r.	Wykaz
9.	Nowa Góra	Dzwonnica przy kościelne parafialnym p. w. św. Jakuba Apostoła	ul. Płocka 11	nr 237 dec. z dnia 29.01.1979 r.	Wykaz, Karta ewidencyjna, Książka
10.	Nowa Góra	Kościół parafialny p. w. św. Jakuba Apostoła	ul. Płocka 11	nr 237 dec. z dnia 29.01.1979 r.	Wykaz, Karta ewidencyjna, Książka
11.	Nowa Góra	Dwór murowany	ul. Płocka 24	nr 236/1442/75W dec. z dnia 22.05.1975 r.	Wykaz, Karta ewidencyjna, Książka
12.	Nowa Góra	Park podworski	ul. Płocka 24	nr 573 dec. z dnia 02.09.1987 r.	Wykaz, Dokumentacja ewidencyjna Książka
13.	Opatówiec	Park	Opatówiec 11A		Wykaz
14.	Piączyn	Park	Piączyn 73		Wykaz
15.	Przedpełce	Wiatrak – obecnie młyn elektryczny	Przedpełce 15		Wykaz, Książka
16.	Rogowo	Wiatrak – obecnie młyn elektryczny	Rogowo 77		Wykaz, Książka, Karta ewidencyjna
17.	Starożreby	Dom mieszkalny – dawny zajazd	ul. Płocka 47	nr 144/554/62W dec. z dnia 30.03.1962 r.	Wykaz, Karta ewidencyjna, Książka

Lp	Miejscowość	Obiekt	Adres	Informacja o wpisie do rejestru	Źródło informacji o wartościach zabytkowych
18.	Starożreby	Dzwonnica murowana przy kościele parafialnym p.w. śś. Aniołów Stróżów	ul. Kościelna 31	nr 457 dec. z dnia 16.09.1978 r.	Wykaz, Karta ewidencyjna, Książka
19.	Starożreby	Kościół parafialny p.w. śś. Aniołów Stróżów	ul. Kościelna 31	nr 457 dec. z dnia 16.09.1978 r.	Wykaz, Karta ewidencyjna, Książka
20.	Starożreby	Teren w obrębie muru cmentarnego przy kościele parafialnym p. w. śś. Aniołów Stróżów	ul. Kościelna 31	nr 457 dec. z dnia 16.09.1978 r.	Wykaz, Karta ewidencyjna
21.	Starożreby	Brama wjazdowa zespołu pałacowego	ul. Parkowa 31		Wykaz, Karta ewidencyjna, Książka
22.	Starożreby	Lamus (nie istnieje)	ul. Parkowa 31	nr 31/108W dec. z dnia 25.01.1958 r.	Wykaz
23.	Starożreby	Pałac murowany	ul. Parkowa 31	nr 31/108W dec. z dnia 25.01.1958 r.	Wykaz, Dokumentacja ewidencyjna, Książka
24.	Starożreby	Park pałacowy	ul. Parkowa 31	nr 31/108W dec. z dnia 25.01.1958 r.	Wykaz, Dokumentacja ewidencyjna, Książka
25.	Starożreby	Młyn murowany	Pl. Bojowników 1		Wykaz, Książka
26.	Starożreby	Młyn parowy, murowany	Starożreby - Kolonia 5		Wykaz, Książka
27.	Starożreby	Wiatrak drewniany	ul. Wiatraczna 8		Wykaz, Karta ewidencyjna, Książka
28.	Starożreby	Układ ruralistyczny			Wykaz

- *) Wykaz obiektów zabytkowych przekazany gminie Starożreby przez Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
- **) Dokumentacja ewidencyjna udostępniona przez Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Delegatura w Płocku
- ***) Zabytki architektury i budownictwa w Polsce. Województwo płockie, Ośrodek Dokumentacji Zabytków, Warszawa 1998 r.
- ****) Karta ewidencyjna obiektu zabytkowego udostępniona przez Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Delegatura w Płocku

Karta cmentarza udostępniona przez Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
 *****) Delegatura w Płocku

ZALĄCZNIK NR 2. Wykaz stanowisk archeologicznych

Uwaga: kolorem niebieskim oznaczono archiwalne stanowiska archeologiczne

Lp.	Miejscowość	Obszar AZP	Nr stanowiska na obszarze (nr stanowiska w miejscowości)	Funkcja	Chronologia	Kultura
1.	Przeciszewo Nowe	47-56	6 (1)	? osada	ŚR	łużycka
2.	Przeciszewo Nowe	47-56	10 (2)	osada	WŚR/ŚR	
3.	Przeciszewo Nowe	47-56	11 (3)	? osada	ŚR	łużycka
4.	Przeciszewo Nowe	47-56	12 (4)	osada ?		łużycka
5.	Przeciszewo Nowe	47-56	13 (5)	osada	WŚR	
6.	Przeciszewo Nowe	47-56	15 (6)	osada	ŚR	

Lp.	Miejscowość	Obszar AZP	Nr stanowiska na obszarze (nr stanowiska w miejscowości)	Funkcja	Chronologia	Kultura
7.	Przeciszewo	47-56	16 (1)	? osada	STAR WŚR	
8.	Przeciszewo Nowe	47-56	17 (8)	osada	ŚR	
9.	Przeciszewo Nowe	47-56	19 (9)	?	OWR?	
10.	Przeciszewo Nowe	47-56	49 (7)	osada	WŚR/ŚR	
11.	Przeciszewo Nowe	47-56	53 (10)	osada	ŚR	
12.	Przeciszewo Nowe	47-56	55 (11)	? ? osada	późny M WŚR	łużycka?
13.	Przeciszewo	47-56	59 (2)	? osada	STAR ŚR	
14.	Przeciszewo	47-56	60 (3)	osada	WŚR/ŚR	
15.	Przeciszewo	47-56	61 (4)	? osada	? WŚR/ŚR	
16.	Przeciszewo	47-56	62 (5)	osada	ŚR	
17.	Bromierz	47-57	1 (1)	cmentarzysko		
18.	Bromierzyk	47-57	2 (1)	cmentarzysko	WŚR	
19.	Bromierzyk	47-57	3 (8)	cmentarzysko	OWR	grobow kloszowych
20.	Bromierzyk	47-57	4 (7)	? osada	OWR PŚR	
21.	Bromierz	47-57	5 (2)	? osada	STAR XVI-XVII w.	
22.	Dłużniewo Duże	47-57	6 (1)	? osada	STAR WŚR	
23.	Bromierzyk	47-57	7 (12)	osada ? osada	H-L/OWR WŚR/ŚR	
24.	Bromierzyk	47-57	8 (2)	? osada	EB ŚR	łużycka
25.	Dłużniewo Duże	47-57	9 (2)	? osada	STAR ŚR	
26.	Dłużniewo Małe	47-57	11 (3)	ślad osadnictwa	WŚR	
27.	Przedbórz	47-57	13 (2)	ślad osadnictwa	N/EB	KCSZ
28.	Bromierzyk	47-57	14 (3)	?	STAR	
29.	Przedbórz	47-57	15 (1)	? ?	OWR WŚR	
30.	Dłużniewo Małe	47-57	16 (2)	osada	WŚR/ŚR	
31.	Bromierz Nowy	47-57	17 (4)	osada ? osada	N WŚR/ŚR	KCGD
32.	Bromierz Nowy	47-57	18 (1)	osada	WŚR	

Lp.	Miejscowość	Obszar AZP	Nr stanowiska na obszarze (nr stanowiska w miejscowości)	Funkcja	Chronologia	Kultura
33.	Bromierz Nowy	47-57	19 (2)	? osada	OWR ? WŚR	
34.	Bromierz Nowy	47-57	20 (3)	osada	WŚR/ŚR	
35.	Bromierzyk	47-57	21 (4)	? ? cmentarzysko ? cmentarzysko ? ?	M EB EB późny L/ późny OWR STAR/WŚR	łużycka
36.	Bromierzyk	47-57	22 (9)	osada ? ? osada	OWR ŚR	łużycka
37.	Bromierzyk	47-57	23 (10)	? osada ?	N późny L/OWR	KPL łużycka
38.	Bromierzyk	47-57	24 (11)	? ?	OWR ? WŚR	
39.	Bromierzyk	47-57	25 (5)	? osada	L/OWR WŚR	
40.	Bromierzyk	47-57	26 (6)	osada osada	ŚR	łużycka
41.	Dłużniewo Małe	47-57	27 (1)	? osada	WŚR	łużycka
42.	Dłużniewo	47-57	51 (1)	znalezisko luźne	N	
43.	Starożreby	48-56	1 (1)	cmentarzysko	XII w.	
44.	Starożreby	48-56	2 (2)	śląd osadnictwa	XVI w.	
45.	Dąbrusk	48-56	3 (1)	cmentarzysko		
46.	Starożreby	48-56	4 (3)	dwór	3 ćw. XVI w.	
47.	Starożreby	48-56	5 (4)	osada	XVI-XVIII w.	
48.	Starożreby	48-56	6 (5)	osada	XVI-XVIII w.	
49.	Sędek	48-56	7 (1)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	N/ WEB XVI w.	
50.	Sędek	48-56	8 (2)	śląd osadnictwa	XVI w.	
51.	Mieczyno	48-56	9 (1)	osada	XV-XVI w.	
52.	Starożreby	48-56	10 (6)	osada	XV-XVI w.	
53.	Starożreby	48-56	11 (7)	śląd osadnictwa	XV-XVI w.	
54.	Starożreby Nowe	48-56	12 (1)	śląd osadnictwa	XV-XVI w.	
55.	Stoplin	48-56	13 (1)	osada	XIV-XVI w.	
56.	Dąbrusk	48-56	14 (2)	śląd osadnictwa osada	WEB XVI-XVIII w.	
57.	Dąbrusk	48-56	15 (3)	śląd osadnictwa	XV-XVI w.	

Lp.	Miejscowość	Obszar AZP	Nr stanowiska na obszarze (nr stanowiska w miejscowości)	Funkcja	Chronologia	Kultura
58.	Stoplin	48-56	16 (2)	osada	XVI-XVIII w.	
59.	Starożreby	48-56	17 (8)	śląd osadnictwa	XV-XVI w.	
60.	Słomkowo	48-56	18 (2)	śląd osadnictwa	XV-XVI w.	
61.	Starożreby	48-56	19 (9)	śląd osadnictwa	XV-XVI w.	
62.	Słomkowo	48-56	20 (3)	śląd osadnictwa	XV-XVI w.	
63.	Słomkowo	48-56	21 (4)	śląd osadnictwa	XVI-XVII w.	
64.	Przedpełce	48-56	22 (1)	śląd osadnictwa	XV-XVI w.	
65.	Mikołajewo	48-56	23 (1)	osada	XV-XVI w.	
66.	Aleksandrowo	48-56	24 (1)	osada	XV-XVI w.	
67.	Mikołajewo	48-56	25 (2)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	N XVI-XVIII w.	
68.	Mikołajewo	48-56	26 (3)	śląd osadnictwa	XV-XVI w.	
69.	Aleksandrowo	48-56	27 (2)	śląd osadnictwa	XV-XVI w.	
70.	Aleksandrowo	48-56	28 (3)	śląd osadnictwa osada	N/WEB XV-XVI w.	
71.	Aleksandrowo	48-56	31 (4)	osada	XVI-XVII w.	
72.	Aleksandrowo	48-56	32 (5)	śląd osadnictwa	XV-XVI w.	
73.	Dąbrusk	48-56	38 (4)	śląd osadnictwa	XIV-XV w.	
74.	Bylino	48-57	1 (1)	osada produkcyjna śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	OWR STAR ŚR NOW	wielbarska
75.	Żochowo	48-57	2 (5)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	STAR NOW	
76.	Żochowo	48-57	3 (6)	osada osada	ŚR NOW	
77.	Żochowo	48-57	4 (7)	śląd osadnictwa	STAR	
78.	Bylino	48-57	5 (2)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	OWR ? WŚR	
79.	Bylino	48-57	6 (3)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	EK WŚR NOW	
80.	Bylino	48-57	7 (4)	śląd osadnictwa punkt osadniczy osada	WŚR ŚR NOW	
81.	Bylino	48-57	8 (5)	osada	NOW	
82.	Bylino	48-57	9 (6)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	OWR NOW	
83.	Sarzyn	48-57	10 (1)	śląd osadnictwa osada osada	STAR WŚR ŚR	polska

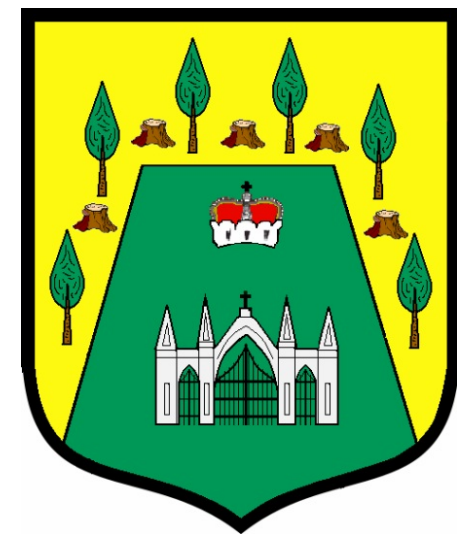
Lp.	Miejscowość	Obszar AZP	Nr stanowiska na obszarze (nr stanowiska w miejscowości)	Funkcja	Chronologia	Kultura
				osada	NOW	polska
84.	Zdziar Wielki	48-57	11 (1)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	WŚR ŚR NOW	polska polska polska
85.	Zdziar Wielki	48-57	12 (2)	osada	PŚR	staropolska
86.	Worowice Wroby	48-57	13 (1)	śląd osadnictwa cmentarzysko? śląd osadnictwa	N OWR ŚR	polska
87.	Sarzyn	48-57	14 (2)	śląd osadnictwa osada	STAR NOW	polska
88.	Bylino	48-57	15 (7)	śląd osadnictwa osada	EK WŚR	polska
89.	Sarzyn	48-57	16 (3)	śląd osadnictwa	STAR	
90.	Sarzyn	48-57	17 (4)	osada osada	ŚR NOW	polska polska
91.	Sarzyn	48-57	18 (5)	osada	WŚR	polska
92.	Bylino	48-57	19 (8)	punkt osadniczy	NOW	polska
93.	Sarzyn	48-57	20 (6)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	STAR WŚR NOW	polska polska
94.	Sarzyn	48-57	21 (7)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	WŚR NOW	polska polska
95.	Sarzyn	48-57	22 (8)	punkt osadniczy śląd osadnictwa	WŚR NOW	polska polska
96.	Sarzyn	48-57	23 (9)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	EB OWR NOW	łużycka polska
97.	Begno	48-57	24 (2)	osada śląd osadnictwa punkt osadniczy	OWR WŚR ŚR	polska polska
98.	Zdziar Wielki	48-57	25 (3)	śląd osadnictwa	ŚR	
99.	Zdziar Mały	48-57	26 (1)	osada	ŚR	polska
100.	Zdziar Mały	48-57	27 (2)	osada	ŚR/NOW	polska
101.	Zdziar Mały	48-57	28 (3)	śląd osadnictwa	NOW	polska
102.	Zdziar Mały	48-57	29 (4)	śląd osadnictwa	ŚR	polska
103.	Zdziar Wielki	48-57	30(4)	śląd osadnictwa	ŚR	polska
104.	Zdziar Mały	48-57	31 (5)	osada	ŚR/NOW	polska
105.	Zdziar Mały	48-57	32 (6)	śląd osadnictwa	ŚR	polska
106.	Zdziar Mały	48-57	33 (7)	śląd osadnictwa	NOW	polska
107.	Zdziar Wielki	48-57	34 (5)	śląd osadnictwa	STAR	
108.	Żochowo Stare	48-57	35 (1)	śląd osadnictwa	STAR	

Lp.	Miejscowość	Obszar AZP	Nr stanowiska na obszarze (nr stanowiska w miejscowości)	Funkcja	Chronologia	Kultura
109.	Sarzyn	48-57	36 (10)	ślad osadnictwa	NOW	polska
110.	Marychów	48-57	37 (1)	osada	ŚR	polska
111.	Góra Nowa	48-57	38 (1)	ślad osadnictwa	NOW	polska
112.	Góra Nowa	48-57	39 (2)	ślad osadnictwa	NOW	polska
113.	Sarzyn	48-57	40 (11)	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	STAR NOW	polska
114.	Góra Wieś	48-57	41(1)	ślad osadnictwa	NOW	polska
115.	Góra Wieś	48-57	42 (2)	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	STAR NOW	polska
116.	Sarzyn	48-57	43 (12)	osada	NOW	polska
117.	Sarzyn	48-57	44 (13)	ślad osadnictwa osada	STAR ŚR	polska
118.	Góra Nowa	48-57	45 (3)	ślad osadnictwa osada	STAR ŚR/NOW	polska
119.	Góra	48-57	46 (1)	cmentarzysko	XI – XII w.	
120.	Góra	48-57	47 (2)	osada ?	WŚR	
121.	Słomkowo	48-57	48 (1)	skarb	po 1634 r.	polska
122.	Żochowo	48-57	49 (1)	cmentarzysko	WŚR	
123.	Bromierzyk	48-57	50 (1)	znalezisko luźne	L/WŚR	
124.	Zdziar-Łopatki	48-57	51 (1)	cmentarzysko ?	WŚR	
125.	Zdziar-Łopatki	48-57	52 (2)	grób	N	amfor kulistych
126.	Rogowo Fałęcin	48-58	1 (3)	osada ślad osadnictwa	ŚR NOW	polska polska
127.	Nowa Wieś	48-58	2 (9)	osada	ŚR	polska
128.	Nowa Wieś	48-58	3 (10)	ślad osadnictwa	ŚR	polska
129.	Rogowo Fałęcin	48-58	4 (4)	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	OWR ŚR	wielbarska? polska
130.	Rogowo Fałęcin	48-58	5 (5)	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	ŚR NOW	polska polska
131.	Rogowo Fałęcin	48-58	6 (6)	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	STAR ŚR	polska
132.	Rogowo Fałęcin	48-58	7 (7)	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	STAR ŚR	polska
133.	Rogowo Fałęcin	48-58	8 (8)	ślad osadnictwa ślad osadnictwa ślad osadnictwa	OWR? WŚR NOW	polska polska
134.	Rogowo Fałęcin	48-58	9 (9)	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	STAR NOW	polska
135.	Płonna Pomianowo	48-58	11 (1)	ślad osadnictwa	ŚR	polska
136.	Rogowo Fałęcin	48-58	12 (10)	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	STAR ŚR	polska

Lp.	Miejscowość	Obszar AZP	Nr stanowiska na obszarze (nr stanowiska w miejscowości)	Funkcja	Chronologia	Kultura
137.	Rogowo Fałęcin	48-58	13 (11)	ślad osadnictwa	STAR	
138.	Rogowo Fałęcin	48-58	14 (12)	ślad osadnictwa	STAR	
139.	Rogowo Fałęcin	48-58	15 (13)	osada osada ślad osadnictwa	WŚR ŚR STAR	polska polska
140.	Rogowo Fałęcin	48-58	16 (14)	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	ŚR NOW	polska polska
141.	Rogowo Fałęcin	48-58	17 (15)	ślad osadnictwa	ŚR	polska
142.	Żochowo	48-58	20 (2)	osada	NOW	polska
143.	Żochowo	48-58	21 (3)	ślad osadnictwa	ŚR	polska
144.	Płonna Pomianowo	48-58	22 (2)	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	P/M ŚR	polska
145.	Płonna Pomianowo	48-58	23 (3)	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	OWR ŚR	polska
146.	Rogowo Fałęcin	48-58	24 (16)	ślad osadnictwa	ŚR	polska
147.	Płonna Pomianowo	48-58	25 (4)	ślad osadnictwa	ŚR	polska
148.	Rogowo Fałęcin	48-58	26 (17)	ślad osadnictwa	STAR	
149.	Żochowo	48-58	27 (4)	ślad osadnictwa	ŚR	polska
150.	Rostkowo Orszymowice	48-58	28 (1)	ślad osadnictwa	STAR	
151.	Błazewice	48-58	29 (1)	ślad osadnictwa	ŚR	polska
152.	Rostkowo Orszymowice	48-58	30 (2)	ślad osadnictwa	NOW	polska
153.	Rostkowo Orszymowice	48-58	31 (3)	ślad osadnictwa	ŚR	polska
154.	Krzywanice	48-58	32 (1)	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	STAR ŚR	polska
155.	Błazewice	48-58	33 (2)	ślad osadnictwa	NOW	polska
156.	Krzywanice	48-58	34 (2)	ślad osadnictwa	NOW	polska
157.	Karwowo Orszymowice	48-58	35 (1)	cmentarzysko	WŚR	
158.	Szulbory	49-57	8 (1)	osada	NOW	polska
159.	Nowa Wieś	49-57	11 (1)	osada	NOW	polska
160.	Rogowo Nowe	49-57	12 (1)	ślad osadnictwa	ŚR	polska
161.	Begno	49-57	14 (1)	osada	NOW	polska
162.	Nowa Wieś	49-58	27 (2)	osada produkcyjna	ŚR	polska
163.	Nowa Wieś	49-58	28 (3)	ślad osadnictwa	STAR	
164.	Nowa Wieś	49-58	34 (4)	ślad osadnictwa	ŚR	polska
165.	Nowa Wieś	49-58	35 (5)	ślad osadnictwa osada	STAR WŚR	polska
166.	Rogowo Fałęcin	49-58	37 (1)	punkt osadniczy	EK	

Lp.	Miejscowość	Obszar AZP	Nr stanowiska na obszarze (nr stanowiska w miejscowości)	Funkcja	Chronologia	Kultura
				punkt osadniczy ślad osadnictwa	OWR NOW	polska
167.	Rogowo Fałęcin	49-58	40 (2)	punkt osadniczy	NOW	polska
168.	Nowa Wieś	49-58	43 (6)	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	ŚR NOW	polska polska
169.	Nowa Wieś	49-58	44 (7)	ślad osadnictwa	ŚR	polska
170.	Nowa Wieś	49-58	45 (8)	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	WŚR NOW	polska polska

EK	epoka kamienia
P/M	przełom paleolitu i mezolitu
N	neolit
WEB	wczesna epoka brązu
EB	epoka brązu
WEŻ	wczesna epoka żelaza
H	okres halsztacki
H/L	przełom okresu halsztackiego i lateńskiego
L	okres lateński
OWR	okres wpływów rzymskich
WŚR	wczesne średniowiecze
ŚR	średniowiecze
PŚR	późne średniowiecze
NOW	okres nowożytny
STAR	stanowisko nieokreślone – „starożytne”

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY STAROŹREBY NA LATA 2025 - 2028

Załącznik Nr 3. Obszary i obiekty zabytkowe objęte ochroną konserwatorską

Skala 1:14000

- OZNACZENIA
- GRANICA GMINY STAROŹREBY
 - GRANICE OBRĘBÓW GEODEZYJNYCH
 - GRANICE DZIAŁEK EVIDENCYJNYCH
 - BUDYNKI
 - OBIEKTY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW WRAZ ZE STREFAMI OCHRONNYMI
 - OBIEKTY WPISANE DO EWIDENCJI ZABYTKÓW
 - UKŁAD RURALISTYCZNY
 - STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE

Strumień	Opis	Adres	Typ i data wpisania do rejestru
1	Dwór murowany	Bromierz Nowy 35A d. Bromierz 35	-
2	Park podworski	Bromierz Nowy 35A d. Bromierz 35	-
3	Dwór murowany	Bromierz 58	nr 563 31.08.1987 r.
4	Park podworski	Bromierz 58	nr 563 31.08.1987 r.
5	Spłotek	Bromierz 53	nr 563 31.08.1987 r.
6	Młyn wodny - drewniany	Bujno 24	-
7	Cmentarz grzebalny rzymsko-katolicki	Góra Nowa ul. Wł. Jagiełły	-
8	Cmentarz przykościelny przy kościele parafialnym p.w. św. Jakuba Apostoła	Góra Nowa ul. Płocka 11	nr 237 29.01.1979 r.
9	Dzwonnica przy kościele parafialnym p.w. św. Jakuba Apostoła	Góra Nowa ul. Płocka 11	nr 237 29.01.1979 r.
10	Kościół parafialny p.w. św. Jakuba Apostoła	Góra Nowa ul. Płocka 11	nr 237 29.01.1979 r.
11	Dwór murowany	Góra Nowa ul. Płocka 24	nr 236 22.05.1975 r.
12	Park podworski	Góra Nowa ul. Płocka 24	nr 573 02.09.1987 r.
13	Park	Opatówek 11A	-
14	Park	Płaczyn 73	-
15	Wiatrak - obecnie młyn elektryczny	Przedpieka 15	-
16	Wiatrak - obecnie młyn elektryczny	Regowo 71	-
17	Dom mieszkalny - dawny zajazd	Staroźreby ul. Płocka 47	nr 144 30.03.1962 r.
18	Dzwonnica murowana przy kościele parafialnym p.w. św. Aniołów Stróżów	Staroźreby ul. Kościelna 31	nr 457 16.09.1978 r.
19	Kościół parafialny p.w. św. Aniołów Stróżów	Staroźreby ul. Kościelna 31	nr 457 16.09.1978 r.
20	Teren w otoczeniu muru cmentarnego przy kościele parafialnym p.w. św. Aniołów Stróżów	Staroźreby ul. Kościelna 31	nr 457 16.09.1978 r.
21	Brama wjazdowa zespołu pałacowego	Staroźreby ul. Parkowa 31	-
22	Latus (nie istnieje)	Staroźreby ul. Parkowa 31	nr 31 25.01.1958 r.
23	Pałac murowany	Staroźreby ul. Parkowa 31	nr 31 25.01.1958 r.
24	Park pałacowy	Staroźreby ul. Parkowa 31	nr 31 25.01.1958 r.
25	Młyn murowany	Staroźreby Plac Bolesława 1	-
26	Młyn parowy murowany	Staroźreby Kłobasa 5	-
27	Wiatrak drewniany	ul. Wiatraczna 8	-
28	Układ ruralistyczny	Staroźreby	-

